Затверджено
на засіданні кафедри
загальної гігієни та екології
28 серпня 2024року протокол №1

завідувач кафедри ЗВО

Ігорь СЕРГЕТА

МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ
з дисципліни «**Академічна доброчесність**»
для аспірантів 1 року навчання
(спеціальності «Стоматологія») на 2024 – 2025 навч. рік

Тема 1. Академічна доброчесність (Academic Integrity) та національна специфіка трактування поняття.

Тема 2. Нормативно-правові засади боротьби з плагіатом у освітньому процесі.

Тема 3. Основні види порушення академічної доброчесності. Фабрикація й фальсифікація даних у науці: визначення, витоки, способи виявлення. Хабарництво.

Тема 4. Поняття академічного плагіату. Його різновиди. Плагіат у науковій діяльності.

Тема 5. Історія формування принципів коректного використання чужого тексту. Коректна робота з джерелами наукового дослідження. Шляхи запобігання науковому плагіату. Антиплагіатні програми.

Тема 6. Плагіат у освітньому процесі. Плагіат у викладацькій діяльності. Порушення принципів академічної доброчесності викладачами: обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання.

Тема 7. Плагіат у навчальній діяльності здобувачів вищої освіти: причини поширеності й способи вирішення проблеми. Порушення принципів академічної доброчесності здобувачів вищої освіти: обман, списування.

ТЕМА 1: АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ (ACADEMIC INTEGRITY) ТА НАЦІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ

МЕТА ЗАНЯТТЯ: Ознайомитися з поняттям про академічну доброчесність, принципами та причинами впровадження, із законами України на яких базується дотримання академічної доброчесності, а також основні видиії порушень та відповідальності. Ознайомитись з поняттям інтелектуальної власності, вивчити основні види прав та порушень інтелектуальної власності.

ПИТАННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ:

1. Визначення, поняття та основні принципи академічної доброчесності. Причини запровадження академічної доброчесності.
2. Правові засади академічної доброчесності: закон України «Про освіту» стаття 42 та інші.
3. Принципи дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками та здобувачами освіти.
4. Види порушень академічної доброчесності. Відповідальність за академічну недоброчесність.
5. Інтелектуальна власність. Майнові і немайнові права.
6. Види порушень інтелектуальної власності: контрафакція, піратство та плагіат. Охорона об'єктів інтелектуальної власності.

ЗАВДАННЯ:

1. Ознайомитися з поняттям про академічну доброчесність, дати визначення та вивчити основні принципи.

2. Ознайомитися з основними законами які регулюють академічну доброчесність в України. Принципи дотримання аккдемічної доброчесності.

3. Вивчити види порушень академічної доброчесності та види відповідальності за академічну недоброчесність.

4. Ознайомитись з визначенням інтелектуальної власності, визначити що відноситься до майнових та немайнових прав.

5. Дати визначення та вивчити види порушень інтелектуальної власності: контрафакція, піратство та плагіат. Ознайомитись з принципами охорони об'єктів інтелектуальної власності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-19 [Електронний ресурс]. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/ laws/show/2145-19. ст. 42]

2. Академічна доброчесність – шлях до захисту інтелектуальної власності науковця // Інноваційна педагогіка, 2023. - Випуск 65. -Т 2.– С. 147-150.

3. Національна стратегія у сфері інтелектуальної власності на період 2020–2025 роки (проект). URL: http://nipo.org.ua/activity/stvorennya-efektivnogo-navchalnogo-centru-u-sferi-intelektualnoi-vlasnosti-iv с. 96

4. Башкір О.І. Академічна доброчесність та інтелектуальна власність: конспект лекцій. Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2022. – С. 51-92.

5. Шлєіна Л.І. Академічна доброчесність як невід'ємна складова сучасної вищої освіти. Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти: збірник науково-методичних праць / Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного. Запоріжжя : ТДАТУ, 2023. Вип. 26. С. 304–312.

6. Шахбазян К.С. Застосування в наукових публікаціях цитат із опублікованих творів, права на які належать іншим авторам. Наука України у світовому інформаційному просторі. 2017. Вип. 14. Київ: Академперіодика. С. 51-58.

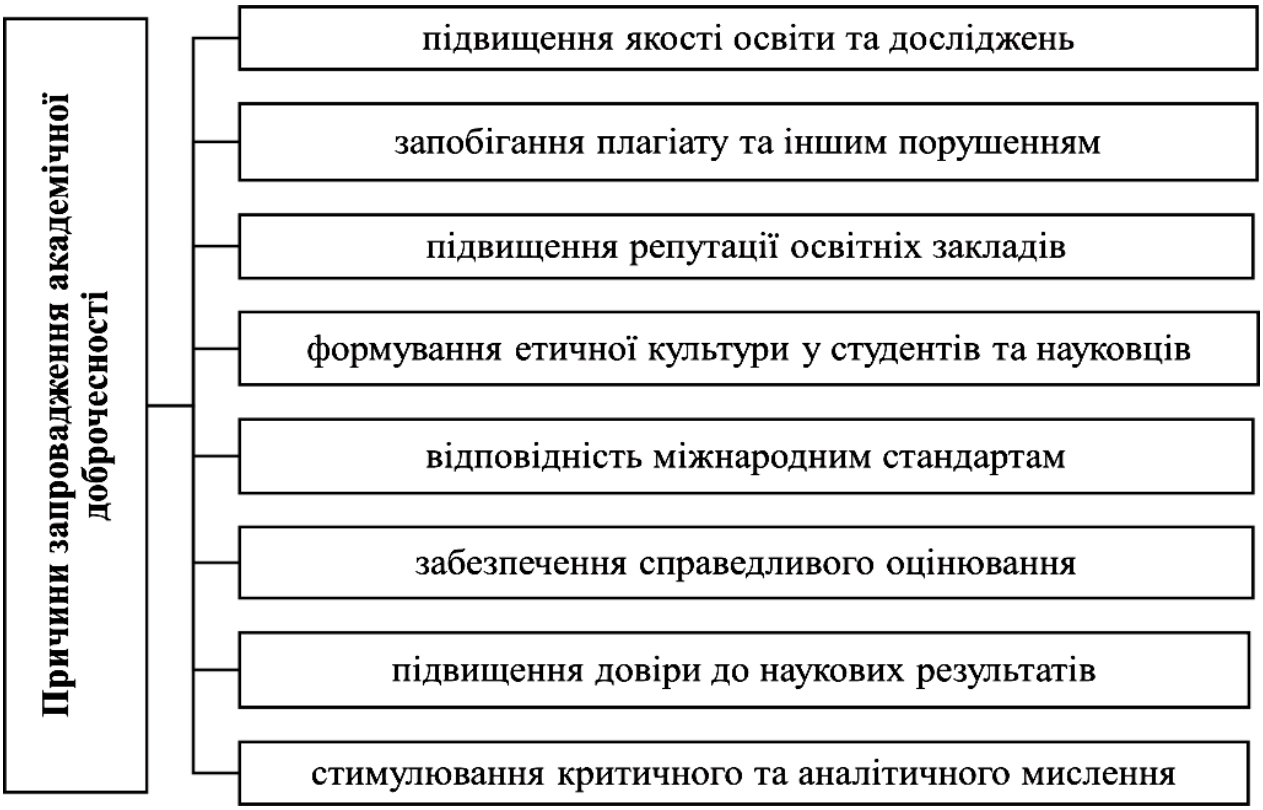
7. Аксютіна А.В., Нестерцова-Собакарь О.В., Тропін В.В. та ін. Інтелектуальна власність: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / За заг ред канд. юрид. наук, доц. Нестерцової-Собакарь О.В. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 140 с.

МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

В ході практичного заняття студенти знайомляться з поняттям про академічну доброчесність, принципами та причинами її впровадження, із законами України на яких базується дотримання академічної доброчесності, а також основними видами її порушень та відповідальності за це, а також знайомляться з поняттям інтелектуальної власності, вивчають основні види прав та порушень інтелектуальної власності.

Академічна доброчесність - це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Академічна доброчесність являється важливим інстументом, що встановлює освітньо-наукову істину. Впровадження даної категорії відбулося задля забезпечення чесності, прозорості та відповідальності у освітньому процесі та науковій діяльності. До основних причин впровадження даної категорії відносяться:

Загальні принципи академічної доброчесності: *Принцип законності* – суворе дотримання законодавства всіма учасниками освітньої діяльності. *Принцип чесності та порядності* – інтелектуальна та особиста чесність, недопущення будь-яких форм обману, неправдивих тверджень, брехні, шахрайства, крадіжки або інших форм нечесної поведінки. *Принцип справедливості* – неупереджене ставлення учасників одне до одного, прозоре та об’єктивне оцінювання результатів діяльності. *Принцип взаємної довіри та взаємодопомоги* – вільний обмін ідеями та інформацією в освітньому середовищі, співпраця та вільне продукування нових ідей, орієнтація на суб’єкт-суб’єктну або партнерську взаємодію. *Принцип поваги* – виявлення поваги як до себе, так і до інших, незалежно від віку, статі та статусу; уникнення зловживань посадовим становищем. *Принцип відповідальності* – сумлінне виконання своїх зобов’язань, протистояння будь-яким формам дискримінації, ганебним учинкам, негативному впливу інших осіб.

Принцип компетентності й професіоналізму – підтримання найвищого рівня компетентності, підвищення свого рівня навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності. *Принцип прозорості* – уникнення зловживань посадовим становищем виборними чи призначеними представниками ЗВО, прозорість і публічність прийняття та виконання управлінських рішень.

На сучасному етапі академічна доброчесність в Україні регулюється законами в галузі освіти та наукової діяльності, які базуються на дотриманні основних засад Конституції України:

- ЗУ «Про освіту», стаття 42 Академічна доброчесність;
- ЗУ «Про вищу освіту»;
- ЗУ « Про фахову освіту»;
- ЗУ « Про професійну (професійно-технічну) освіту»;
- ЗУ «Про наукову і науково-технічну діяльність» та інші;
- Окремий Закон України «Про академічну доброчесність» представлений у вигляді проекту.

Академічна доброчесність є засадничою цінністю, на якій ґрунтуються відносини в академічному та освітньому середовищі. Згідно закону України «Про освіту»:

- **Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:**

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об’єктивне оцінювання результатів навчання.

- **Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:**

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

- **Порушенням академічної доброчесності вважається**:

Плагіат - оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства.

Самоплагіат - оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів.

Фабрикація - вигадування даних або фактів, що використовуються в освітньому процесі чи наукових дослідженнях.

Фальсифікація - свідома зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень.

Списування - виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання.

Обман - надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої та наукової (творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування.

Хабарництво - надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі.

Необ'єктивне оцінювання - свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти.

Надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання;

Вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання.

За порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- відмова у присудженні ступеня освітньо-наукового чи освітньо-творчого рівня чи присвоєнні вченого звання;
- позбавлення присудженого ступеня освітньо-наукового чи освітньо-творчого рівня чи присвоєного вченого звання;
- відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;
- позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);
- повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;
- відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту);
- позбавлення академічної стипендії;
- позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.

Види академічної відповідальності (у тому числі додаткові та/або деталізовані) учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їхньої відповідальності.

Порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності визначається уповноваженим колегіальним органом управління закладу освіти з

урахуванням вимог Закону України «Про освіту» та спеціальних законів. Наприклад у ЗВО можуть створюються комісії з питань академічної доброчесності та запобігання плагіату в освітній діяльності, які ма. право: 1) готувати пропозиції з питань підвищення професійної та академічної культури у науковій та освітній сферах ЗВО; 2) проводити дослідження та семінари з академічної доброчесності, якості освітньої та наукової діяльності. 3) розглядати заяви про порушення академічної доброчесності; 4) залучати експертів з відповідних галузей і структурних підрозділів ЗВО, використовувати необхідні технічні засоби та програмні продукти щодо аналізу фактів про порушення правил академічної доброчесності; 5) Приймати рішення про притягнення до академічної відповідальності.

Кожна особа, стосовно якої порушено питання про порушення нею академічної доброчесності, має такі права:

- ознайомлюватися з усіма матеріалами перевірки щодо встановлення факту порушення академічної доброчесності, подавати до них зауваження;
- особисто або через представника надавати усні та письмові пояснення або відмовитися від надання будь-яких пояснень, брати участь у дослідженні доказів порушення академічної доброчесності;
- знати про дату, час і місце та бути присутньою під час розгляду питання про встановлення факту порушення академічної доброчесності та притягнення її до академічної відповідальності;
- оскаржити рішення про притягнення до академічної відповідальності до органу, уповноваженого розглядати апеляції, або до суду.

Форми та види академічної відповідальності закладів освіти визначаються спеціальними законами.

За дії (бездіяльність), що Законом України «Про освіту» визнані порушенням академічної доброчесності, особа може бути притягнута до інших видів відповідальності з підстав та в порядку, визначених законом.

Інтелектуальна власність у широкому розумінні цього слова означає закріплені законом права на результати інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах. Ці права належать не до матеріального об’єкта, а до відображеної в ньому інформації. Інтелектуальна власність є результатом інтелектуальної, творчої діяльності, що відповідає вимогам чинного законодавства. Лише у такому разі їй надається правова охорона.

Правові норми, які регулюють суспільні відносини у сфері створення та використання результатів творчої діяльності, утворюють окрему підгалузь цивільного права – право інтелектуальної власності, яка включає до себе декілька інститутів:

- авторське право та суміжні права,
- патентне право,
- інститут правових засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, їх товарів та послуг.

Правовий режим інтелектуальної власності характеризують такі особливості: право на нематеріальний об’єкт має обмежений строк дії; при відчуженні матеріального носія об’єкта інтелектуальної власності автор не втрачає з ним зв’язок, останній продовжує існувати у формі особистого немайнового права автора. Зазначені особливості закріплено в нормах авторського та винахідницького права, права на промисловий зразок, торговельну марку, географічне зазначення та інших інститутів інтелектуальної власності.

Особистими немайновими правами інтелектуальної власності є: право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності; право перешкоджати будь-якому посяганню на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі або репутації творця об'єкта цього права; інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. Особисті немайнові права інтелектуальної власності належать творцеві об'єкта права інтелектуальної власності. У випадках, передбачених законом, особисті немайнові права інтелектуальної власності можуть належати іншим особам. Такі права, у більшості випадків, є чинними безстроково.

До майнових прав інтелектуальної власності відносять: право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право дозволяти використання цього об'єкта; виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання; інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. Строки чинності майнових прав інтелектуальної власності встановлюються законодавством залежно від об'єкта цього права, у зв'язку з яким вони виникли, та можуть бути припинені достроково у випадках, встановлених законом, або за договором.

Захист права інтелектуальної власності Поняття «захист права інтелектуальної власності» включає передбачену законодавством діяльність відповідних державних органів у справі визнання і поновлення прав, а також усунення перешкод, що заважають реалізації прав і законних інтересів суб'єктів права у сфері інтелектуальної власності. Предметом захисту є не тільки особисте немайнове або майнове право інтелектуальної власності, а й інтереси, що охороняються законом (ст. 16 Цивільного кодексу України). Особисте немайнове або майнове право інтелектуальної власності та інтереси, що охороняються законом, є дуже близькими правовими категоріями і найчастіше вони збігаються, у зв'язку з чим ці поняття не завжди розмежовуються в науковій літературі та на практиці. Зазвичай, в основі права інтелектуальної власності лежить той чи той інтерес, для задоволення якого це право й надається правомочній особі. Водночас інтереси, що охороняються законом, у більшості випадків опосередковуються конкретними суб'єктивними правами, у зв'язку з чим захист права інтелектуальної власності одночасно являє собою і захист інтересів, що охороняються законом.

Суб'єктами права на захист є передусім самі автори результатів інтелектуальної діяльності, власники права на ці результати і комерційні позначення, а також спадкоємці та інші правонаступники.

Найрозповсюдженіші види порушень інтелектуальної власності: ***контрафакція, піратство та плагіат***.

Слово **«контрафакція»** в економічних енциклопедіях означає незаконне використання чужих прав. Різновидами контрафакції є: а) використання об'єктів права інтелектуальної власності без дозволу правовласника; б) підробка (фальсифікація) товарів з використанням знаків для товарів і послуг, промислових зразків, що мають репутацію та популярні на ринку; в) імітація на товарі та упаковці знаків для товарів і послуг, промислових зразків, що відомі на ринку і мають певну репутацію, шляхом внесення до них будь-яких деталей до ступеню змішування, що вводить споживачів в оману; г) ввезення, вивезення, реалізація та розповсюдження оригінальних товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності без дозволу правовласника; д) паралельний (сірий) імпорт – ввезення на територію країни товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності у країну, для якої вони не призначені, з будь-яких причин (погіршення якості, закінчення строку реалізації тощо). Низка із зазначених видів

контрафакції не тільки можуть наносити шкоду власникам прав на об'єкти права інтелектуальної власності у вигляді матеріальних збитків та нанесення шкоди їх репутації на ринку товарів та послуг, а також можуть бути небезпечними та завдати шкоди життю та здоров`ю споживачів товарів та послуг, принести їм матеріальні та моральні збитки, а також можуть бути небезпечними для навколишнього середовища.

«Піратство» – це дії, спрямовані на протиправне використання об'єктів права інтелектуальної власності, що належать іншим особам, умисно вчинені особою, яка розуміє протизаконний характер цих дій, з метою отримання матеріальної вигоди. Характерною ознакою цього поняття є те, що воно як правило, стосується порушень прав інтелектуальної власності у сфері авторського права і суміжних прав. Серед найбільш поширених видів піратства виділяють: аудіопіратство (копіювання та розповсюдження копій музичних композицій, включаючи також продаж музичних альбомів як на аудіокасетах, так і на компакт-дисках, а також розповсюдження музичних композицій з використанням комп'ютерної мережі); відеопіратство (розповсюдження копій фільмів або телепередач на дисках, касетах та шляхом копіювання через комп'ютерні мережі. Воно може здійснюватися як із метою отримання прибутку (продаж піратської продукції в магазинах, або з рук), так і без такої цілі (розповсюдження копій фільмів через локальні комп'ютерні мережі або Інтернет тощо); піратство програмного забезпечення (нелегальне копіювання та розповсюдження програмних продуктів на дисках та через комп'ютерні мережі, що включає також зняття (нейтралізацію) різноманітних програмних систем захисту); піратство комп'ютерних ігор (нелегальне поширення комп'ютерних ігор, що включає в себе здолання обмежень, запрограмованих розробником гри); піратство літературних творів (діяльність електронних бібліотек, що надають доступ усім бажаючим до текстів літературних творів).

В енциклопедичному словнику зазначається, що **«плагіат»** (від лат. plagio – викрадаю), це навмисне привласнення чужого авторства, видання чужого твору літератури, науки, мистецтва, винаходу за своє власне. Плагіат проявляється саме в присвоєнні авторства і може бути скоєний щодо будь-якого об'єкта інтелектуальної власності. Плагіат, як вид порушення прав інтелектуальної власності, фактично розповсюджується на всі групи об'єктів права інтелектуальної власності (об'єкти патентного права, об'єкти авторського права і суміжних прав, нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності). При цьому, головною, а часто і єдиною метою цього порушення є привласнення авторства шляхом створення у свідомості споживача зв'язку між порушником та об'єктом інтелектуальної власності.

Охорона об'єктів інтелектуальної власності

«…Авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення. Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація твору чи будь-яке інше спеціальне його оформлення, а також виконання будь-яких інших формальностей» Закон України «Про авторське право та суміжні прав».

Ця норма діє фактично у всьому світі і зветься *«презумпцією авторства»*. Таким чином, зафіксований на будь-якому матеріальному носії твір вже є першим і незаперечним свідоцтвом авторства, після котрого будь-яка наступна реєстрація авторських прав буде лише необов'язковою формальністю. Фактично, цей матеріальний носій, у разі необхідності, може стати і першим доказом у судовій справі про порушення авторських прав.

Кожен автор має право на отримання авторського свідоцтва, яке має переважно моральну цінність – «монетизувати» такий документ неможливо. Однак авторське свідоцтво також може стати важливим аргументом у судовому розгляді. А крім того,

трапляється, що при передачі прав на твір, особливо в тому випадку, якщо мова йде про використання твору за кордоном або передачу прав іноземним правовласникам, від автора, дійсно, може вимагатись наявність такого свідоцтва. Тож практичне значення авторське свідоцтво теж має. І хоча подібне застосування документу є досить таки рідкісним, його отримання ніколи не буває зайвим. Питання державної реєстрації авторських прав на твори у галузі науки, літератури і мистецтва та договорів, які стосуються права автора на твір, регулюються законодавчою базою України.

Правова база захисту авторського права: Цивільний кодекс України та Закон України «Про авторське право і суміжні права».

ТЕМА 2. ПОНЯТТЯ АКАДЕМІЧНОГО ПЛАГІАТУ ТА ЙОГО РІЗНОВИДИ. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ БОРОТЬБИ З ПЛАГІАТОМ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ. ПРОВІДНІ НАПРЯМКИ ТА МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ ПЛАГІАТУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ. КОРЕКТНА РОБОТА З ДЖЕРЕЛАМИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ. НАУКОВА ЕТИКА. ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ АКАДЕМІЧНОМУ ПЛАГІАТУ. «АНТИПЛАГІАТНІ» ПРОГРАМИ.

МЕТА ЗАНЯТТЯ: Ознайомитися з поняттям академічного плагіату та його різновидами, нормативно-правовими засобами боротьби з плагіатом у освітньому процесі, провідними напрямками та методами виявлення плагіату в освітньому середовищі, коректною роботою з джерелами наукового дослідження, науковою етикою, шляхами запобігання академічному плагіату та антиплагіатними програмами.

ПИТАННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ:

1. Поняття «академічний плагіат», його різновиди.
2. Нормативно-правові засоби боротьби з плагіатом в Україні.
3. Механізми реалізації відповідальності за виявлення плагіату у наукових роботах.
4. Коректна робота з джерелами наукового дослідження.
5. Шляхи запобігання академічному плагіату.
6. Наукова етика та її ключові аспекти.
7. Ресурси для перевірки на плагіат. «Антиплагіатні» програми.

ЗАВДАННЯ:

1. Визначення поняття академічного плагіату та обговорення його різних форм.
2. Дослідити правові та регуляторні заходи боротьби з плагіатом в освітньому процесі в Україні.
3. Обговорити основні напрямки та методи виявлення плагіату в освітньому середовищі.
4. Звернути увагу на важливість правильного цитування та обробки джерел у наукових дослідженнях.
5. Розглянути принципи академічної етики та наслідки плагіату.
6. Визначити стратегії запобігання академічному плагіату.
7. Вирішення ситуаційних задач по темі заняття.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон про Освіту (Закон України). № 2145-VIII. (2019).

2. Про авторське право і суміжні права (Закон України). № 3792-XII. (2018).

3. Fishman, T. (2009). «We know it when we see it» is not good enough: toward a standard definition of plagiarism that transcends theft, fraud, and copyright. Educational

Integrity: Creating an Inclusive Approach : Proceedings of the 4th Asia Pacific Conference on Educational Integrity (4APCEI) (pp.1-4). September 28–30, 2009, University of Wollongong, NSW, Australia.

4. Plagiarism and Academic Misconduct. University of Cambridge.

5. Сацик В. Вища освіта в Україні: порядок денний для реформ (Київ, 2017) – С.41–49.

МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Існує багато різних визначень академічного плагіату, що зумовлені цілями регулювання та традиціями, які існують у різних галузях знань, сферах професійної діяльності і країнах. Зокрема, дещо різними можуть бути визначення у регулюваннях для студентських і наукових робіт, для журналістики і математики, британських та німецьких університетів тощо. Але спільним для всіх визначень є приписування собі результатів, отриманих іншими особами.

Академічний плагіат - це використання чи копіювання інформації, ідей, або робіт іншої особи без належного дозволу чи приписування авторства, яке може включати текст, ілюстрації, діаграми, відео, аудіо тощо.

Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту», академічний плагіат – «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства».

За Терезою Фішман, академічним плагіатом є академічна поведінка, «яка характеризується такими п’ятьма кумулятивними ознаками: «коли певна особа (1) використовує слова, ідеї чи результати праці, (2) що належать іншому визначеному джерелу чи людині (3) без посилання на джерело, з якого вона була запозичена, (4) у ситуації, в якій правомірно очікується вказування авторства оригіналу (5) з метою отримати певну користь, пошану, вигоду, які не обов’язково мають бути грошового характеру».

У Стенфордському університеті академічним плагіатом називають «використання без надання обґрунтованого та належного цитування або визнання автором чи джерелом оригінальної роботи іншої людини незалежно від того, чи є ця робота кодом, формулою, ідеєю, мовою, дослідженням, стратегією, текстом тощо».

Єльський університет розглядає академічний плагіат як «використання чужої роботи, слів або ідей без посилань».

Кембриджський університет називає академічним плагіатом «подання як власної праці незалежно від наявності наміру обманювати, роботи, яка частково чи цілком запозичена з чужої праці без належного посилання».

Національний науковий фонд США називає академічним плагіатом «привласнення чужих ідей, методів, результатів або слів без оформлення належного цитування».

Академічний плагіат може стосуватися всіх типів джерел, зокрема: текстів, рисунків, фрагментів музичних творів, математичних виразів та перетворень,

програмних кодів тощо. Джерелами академічного плагіату можуть бути опубліковані і неопубліковані книжки, статті, брошури, патенти, тези, рукописи, веб-сайти та інші Інтернет-ресурси, роздаткові матеріали для студентів, роботи інших студентів тощо.

Різновиди академічного плагіату

Повний (прямий) плагіат: дослівне копіювання значних частин або всього тексту, роботи, ідеї іншого автора без будь-яких посилань, видаючи його за власне досягнення.

Перефразування: представлення чужих думок, ідей або висновків власними словами, але без зазначення джерела, що також є порушенням академічної доброчесності.

Плагіат фактів: використання чужих фактів, числових даних, результатів досліджень або гіпотез без посилання на першоджерело.

Використання цитат без належного оформлення: копіювання чужих висловлювань або фрагментів тексту з певного джерела, але без використання лапок чи вказівки на автора і роботу.

Самоплагіат: використання власних раніше опублікованих робіт у новому контексті без посилання на попередню публікацію, що може ввести в оману щодо оригінальності та внеску.

Випадковий плагіат: ненавмисне порушення, яке може статися через недостатнє знання правил оформлення, помилкове забуття посилання на джерело або неналежне цитування.

Некоректне цитування: використання вторинних джерел замість первинних, або наведення невірної інформації про джерело походження матеріалу.

Копіювання структури: запозичення загальної структури твору, логіки викладу або ідей, навіть якщо текст суттєво змінений, без зазначення авторства.

Використання чужих зображень, музики, програмного коду тощо: плагіат може стосуватися не тільки текстів, а й будь-яких творчих, наукових або технічних результатів, захищених авторським правом.

А також виділяють дослідницький плагіат (коли авторство відсутнє у наукових дослідженнях), пісенний плагіат (коли тексти пісень чи музичні композиції копіюються без дозволу), навчальний плагіат (коли студенти копіюють інформацію для своїх академічних робіт), публікаційний плагіат (коли автори копіюють інформацію для публікацій) тощо.

Академічний плагіат не варто ототожнювати з порушенням авторського права. Ці порушення мають певну область перетину, але не є тотожними. Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» (стаття 50, пункт В), плагіатом є «оприлюднення (опублікування) повністю або частково чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору». Але цей закон має на меті захист особистих майнових і немайнових прав суб'єктів авторського права (стаття 3, частина 2), а не притягнення до відповідальності тих, хто привласнює авторство у випадках, коли не йдеться про інтелектуальну власність. Тому, наведене визначення не охоплює всі випадки академічного плагіату. Авторське право захищає тих, кому на певний момент часу належать майнові чи немайнові права на твір, і це не обов'язково будуть справжні автори твору. Публікація під власним ім'ям результатів, отриманих іншими особами, з дозволу цих осіб не є порушенням авторського права, але є академічним плагіатом. Академічний плагіат розглядається як порушення етичних норм академічної спільноти, а порушення авторського права – як правопорушення, відповідальність за яке встановлюється цивільним кодексом.

Академічний плагіат слід відрізняти від помилок цитування. Найбільш типовими помилками цитування є:

- відсутність лапок при використанні текстових фрагментів, що запозичені з інших джерел, за наявності коректного посилання на це джерело;
- посилання на інше джерело;
- неправильне оформлення посилання, що ускладнює пошук джерела.

Помилки цитування зазвичай вважають менш суттєвим порушенням академічної доброчесності. Іноді їх розглядають як різновид академічного плагіату. Найчастіше це роблять в інструкціях для студентів, а не в документах, які встановлюють академічну відповідальність. Частими є помилки у прізвищах авторів, назвах та вихідних даних видань, що ускладнює чи унеможливлює пошук джерел та їх опрацювання наукометричними системами. Незалежно від того, вважати їх академічним плагіатом чи ні, помилки цитування є порушенням академічної етики, оскільки у сучасних умовах вони, як мінімум, призводять до викривлення наукометричних показників інших науковців та наукових видань, тим самим порушують права справжніх авторів.

Можуть існувати різні вимоги щодо цитування та оформлення посилань для різних видів академічних робіт. Зокрема, деякі з вимог, які ускладнюють сприйняття тексту читачами, можуть не застосовуватися до науково-методичних праць – підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій тощо. Але і в цьому випадку неприпустимим вважають використання прямих текстових запозичень без належного оформлення цитат і посилань у тексті. Також, рекомендується надавати, як мінімум, загальний перелік використаних джерел.

Дискусійним є питання стосовно оцінювання як плагіату творів, що складаються з фрагментів творів інших авторів за наявності коректних посилань. Такі праці не можна вважати плагіатом, оскільки вони не містять ключової ознаки – привласнення чужих результатів. Але у більшості випадків вони не відповідають встановленим вимогам стосовно наукової новизни, наявності власних результатів, критичного аналізу джерел тощо. Іноді такі роботи містять ознаки інших порушень академічної доброчесності – обману, фальсифікації або фабрикації.

В Україні питання боротьби з плагіатом у освітньому процесі регулюється законодавством та нормативно-правовими актами. Дії стосовно плагіату визначаються Законом України "Про освіту", який містить вимоги до запобігання плагіату в академічних працях. Університети та інші заклади освіти встановлюють свої правила щодо контролю та попередження плагіату, які базуються на вимогах законодавства. Крім того, існують спеціальні програми та онлайн інструменти, які допомагають виявляти плагіат у наукових роботах.

Первинну перевірку на наявність ознак академічного плагіату мають здійснювати кваліфіковані експерти з використанням рекомендованого закладом вищої освіти (науковою установою) програмного забезпечення. Порядок підтвердження/визнання кваліфікації експерта визначається закладом вищої освіти (науковою установою).

При виявленні академічного плагіату може встановлюватися академічна відповідальність, основні види якої встановлені Законом України «Про освіту». Відповідно до частини 7 статті 42, види академічної відповідальності учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти, що мають бути затверджені основним колегіальним органом управління закладу освіти.

Академічна відповідальність не є різновидом юридичної відповідальності і не заважає притягненню осіб чи закладів до юридичної відповідальності у випадках, передбачених законом.

Основні нормативно-правові засоби боротьби з плагіатом в Україні

Закон України "Про освіту" та Кодекс України про освіту:

Ці документи встановлюють, що академічна доброчесність є одним з основних принципів освітньої діяльності. Вони визначають, що плагіат є одним із порушень академічної доброчесності.

Положення про академічну доброчесність:

Це внутрішні документи закладів освіти, що деталізують вимоги до академічної поведінки, визначають види плагіату та наслідки за його вчинення. Наприклад, у Положенні Вінницького національного технічного університету, що розміщене на його офіційному сайті, вказано, що здобувачі освіти та науково-педагогічні працівники несуть адміністративну та дисциплінарну відповідальність за порушення академічної доброчесності, включаючи плагіат.

Законопроєкт про академічну доброчесність:

В Україні розробляється законопроєкт, спрямований на створення єдиного механізму для боротьби з плагіатом та іншими проявами недоброчесності, що допоможе розбудовувати культуру академічної доброчесності.

Механізми реалізації відповідальності

Дисциплінарна відповідальність: здобувачі освіти можуть зазнати повторного проходження оцінювання, повторного вивчення освітнього компонента або відрахування із закладу освіти.

Адміністративна відповідальність: педагогічні працівники також несуть адміністративну відповідальність за порушення академічної доброчесності, що встановлюється педагогічною радою закладу.

Виявлення та запобігання: юридичний аналіз документів та використання програм для перевірки текстів є ключовими методами для виявлення плагіату та запобігання академічній недоброчесності.

Запобігання плагіату в освітньому середовищі є дуже важливим завданням. Існує декілька провідних напрямків і методів виявлення плагіату:

1. Використання спеціалізованих програмних засобів, таких як Turnitin, Plagscan, Unicheck, Copyscape, StrikePlagiarism тощо. Ці програми використовують алгоритми для порівняння тексту з великою базою даних, що допомагає виявляти схожість з іншими джерелами.

2. Ручна перевірка викладачами або спеціалізованими експертами. Інструктори можуть аналізувати текст, шукати схожість з іншими джерелами або виявляти неправильне використання цитат і джерел.

3. Використання онлайн-пошуку для перевірки унікальності тексту. Цей метод дозволяє швидко знайти інші джерела, які містять подібний текст.

Ці методи допомагають ефективно виявляти плагіат у різних освітніх середовищах.

Коректна робота з джерелами наукового дослідження - це важливий аспект будь-якого наукового процесу. Щоб забезпечити вірність та достовірність дослідження, необхідно дотримуватися наступних принципів:

1. Використання актуальних джерел: обирайте тільки найновішу та авторитетну літературу для підтримки своїх досліджень.

2. Посилання на джерела: завжди вказуйте джерела, з яких ви взяли інформацію, це дозволяє іншим дослідникам перевірити ваші дані.

3. Критичний підхід до джерел: не всі джерела є однаково надійними, тому завжди аналізуйте їхню авторитетність та об’єктивність.

4. Повага до авторів: не забувайте дотримуватися авторських прав при використанні чужих матеріалів.

5. Відкритість та прозорість: наддавайте можливість іншим дослідникам перевірити ваші результати та обговорити їх.

Етапи роботи з джерелами:

1. Пошук джерел:

Вивчення першоджерел: зверніть увагу на первинні наукові статті, книги та звіти, що містять оригінальні дослідження.

Періодична наукова література: використовуйте наукові журнали, збірники статей та дисертації, щоб ознайомитись з поточними досягненнями у вашій галузі.

Статистичні дані: збирайте актуальну статистичну інформацію, яка підтверджує або спростовує ваші гіпотези.

Консультація з науковим керівником: обговоріть вибір джерел з вашим керівником, щоб отримати цінні поради та рекомендації.

2. Критичний аналіз та відбір:

Оцінка достовірності: перевіряйте авторитетність авторів та видань, щоб бути впевненими у надійності інформації.

Актуальність та новизна: звертайте увагу на те, наскільки нещодавніми є джерела і чи надають вони нову інформацію, що доповнює існуючі знання.

Вивчення змісту: аналізуйте, чи відповідає інформація у джерелах вашій меті та завданням дослідження.

3. Використання джерел у роботі:

Пряме цитування: використовуйте прямі цитати з джерел, але обмежуйте їхню кількість, щоб не перевантажувати роботу.

Перефразування: переказуйте основні ідеї та факти з джерел власними словами, обов'язково вказуючи на автора.

Узагальнення та систематизація: аналізуйте та синтезуйте інформацію з різних джерел, щоб розкрити проблему дослідження.

4. Оформлення списку використаних джерел:

Дотримання стандартів: оформлюйте список літератури згідно з вимогами вашого вищого навчального закладу чи наукової установи.

Повнота та точність: переконайтеся, що всі використані джерела включені до списку, а їхній опис є точним та повним.

Дотримання цих правил гарантує якість вашого наукового дослідження та його відповідність академічним стандартам.

Шляхи запобігання академічному плагіату включають комплексний підхід, що охоплює освітні заходи для підвищення обізнаності про академічну доброчесність, використання інструментів для виявлення плагіату, а також дотримання правил правильного цитування та оформлення джерел. Важливо також навчатись студентів перефразовувати інформацію та узагальнювати її, використовуючи власні слова, а не просто копіювати текст з інших джерел.

Наукова етика — це система принципів, норм і правил поведінки, які регулюють професійну діяльність науковців, забезпечуючи чесність, відповідальність, прозорість та

надійність наукових досліджень і знань. Її мета – гарантувати достовірність результатів, захистити учасників досліджень, суспільство та довкілля від недобросовісних практик.

Ключові аспекти наукової етики:

Академічна доброчесність – це основа наукової етики, яка передбачає чесність у проведенні досліджень, зборі даних, їх аналізі та звітуванні.

Відповідальність – Вчені несуть відповідальність за результати своєї роботи та її наслідки для суспільства.

Прозорість – зобов'язання точно повідомляти про використані методи, результати та висновки для можливості перевірки та повторення досліджень іншими вченими.

Захист учасників досліджень – необхідність дбайливого ставлення до людей та тварин, які є об'єктами досліджень.

Безкорисливий пошук істини – цінність науки, яка вимагає безкорисливого прагнення до знання.

Ресурси для перевірки на плагіат

Plagiarisma http://plagiarisma.net/ – програма перевірки тексту на запозичення. Дуже важливою перевагою є те, що ресурс підтримує понад 190 мов. Платформа дозволяє перевіряти тексти та виявляти збіги в Google і Yahoo! Вона є безкоштовною, має онлайн-версію або ж може бути завантажена та встановлена на комп'ютер.

StrikePlagiarism.com http://strikeplagiarism.com/uk/ – антиплагіатна інтернет-система, яка автоматично перевіряє оригінальність тексту. У системи простий і зручний для користування інтерфейс. Документи можна завантажувати в систему в багатьох популярних форматах (DOC, ODT, TXT, PDF), відсутні обмеження на обсяг документу. Текст порівнюється з ресурсами інтернету та базою даних системи.

Unplag/Unichek https://unicheck.com/uk-ua (компанії ТОВ „Антиплагіат") – онлайн-інструмент для швидкої перевірки академічних робіт та будь-яких інших текстів на плагіат, створений молодою українською командою. Сервіс виконує швидку перевірку по інтернет, а також по базах наукових робіт університетів чи репозитаріїв. Працює з форматами DOC, DOCX, PDF, ODT, RTF, HTML, з необмеженою кількістю користувачів одночасно. Здіснюючи пошук на плагіат протягом декількох секунд, Unplag забезпечує найбільш точні результати в режимі реального часу.

Edu-Birde https://edubirdie.com/perevirka-na-plagiat – безкоштовна онлайн-платформа для перевірки текстів на плагіат. Для перевірки тексту потрібно його скопіювати та вставити у відповідне вікно, натиснути кнопку "перевірити" та зачекати на звіт. Можна також завантажити повністю весь документ.

Advego Plagiatus. Сервіс розміщений на сайті біржі контенту Advego.com. За його допомогою можна перевірити текст на унікальність онлайн (до 95 тис. символів) або ж завантажити безкоштовну програму Advego Plagiatus. Ця система є зручною для перевірки текстів, що мають великий обсяг.

Content–watch. Безкоштовна версія сервісу. Сервіс розраховує загальну унікальність тексту у відсотках, а також унікальність щодо кожної знайденої сторінки зі збігами. Є можливість подивитися, які частини тексту були знайдені на кожній з проаналізованих сторінок. До обмежень відноситься довжина тексту до 3000 символів (розширюється до 10.000 символів після реєстрації); до 5 запитів в день на одного користувача (20 після реєстрації).

Etxt Antiplagiat.Аналог Advego Plagiatus, перевірка тексту триває довше, але перевіряється він ретельніше. Реєструватися для перевірки на сайті не потрібно. На основі запропонованих варіантів підраховується загальна унікальність тексту у відсотках, а також унікальність щодо кожної знайденої сторінки зі збігами. Біржа

контенту Etxt пропонує сервіси, що дозволяють перевірити тексти на унікальність онлайн або за допомогою програми Etxt Antiplagiat, яку можна безкоштовно завантажити та встановити на комп'ютер. Перевірка тексту онлайн може бути як безкоштовною, так і платною. Без реєстрації на сайті можна безкоштовно перевірити текст до 3 000 символів, а після реєстрації – до 5 000. Такий варіант перевірки згодиться тим, хто нечасто працює з текстами та має потребу перевірити текст невеликого обсягу. У разі потреби перевірити великий текст необхідно завантажити безкоштовну програму.

Like-Exactus. Простий у використанні онлайн-сервіс, який дозволяє безкоштовно перевіряти на плагіат академічні тексти. Перевірку можна проводити за роками та видом джерел пошуку (реферати, автореферати, зарубіжні конференції, зарубіжні журнали та ін.).

UNICHEK (раніше UNPLAG) — це сервіс з перевірки робіт на ознаки плагіату, який вчасно надає підтримку своїм користувачам та може адаптувати систему відповідно до потреб навчальних закладів. Створений українськими розробниками у 2014, він може використовуватись онлайн або інтегруватись з навчальними системами ВНЗ (так звані learning management systems). Серед них – Moodle, Canvas, Blackboard, Schoology, Google Classroom та інші. Наразі сервісом користуються більш ніж 50 українських університетів. Навчальні заклади США, Іспанії, Бельгії та інших країн світу також перевіряють роботи з Unicheck. Які переваги має сервіс? Серед найвагоміших – зручний функціонал; можливість порівнювати роботи з інтернет-джерелами, власною академічною базою закладу та усіма документами в його обліковому записі; здійснення пошуку в роботах, що написані українською, англійською, французькою та багатьма іншими мовами. З повним описом можливостей сервісу можна ознайомитись за посиланням.

Plag.com.ua https://www.plag.com.ua — це перевірка на плагіат, де користувачі можуть отримати показники плагіату безкоштовно й за лічені секунди. Навіть для роботи на 100 сторінок.

СИТУАЦІЙНІ ЗАДАЧІ

Задача 1

Студент використовує частину своєї попередньої курсової роботи у новій роботі без зазначення джерела. Чи може це вважатися плагіатом і як вирішити цю ситуацію?

Задача 2

Студент використовує під час іспиту "шпаргалку" та намагається скомпонувати відповіді з неї. Які можливі наслідки це може мати та як запобігти подібним ситуаціям?

Задача 3

Два студента подають однакові курсові роботи. Один з них створив свою роботу самостійно, а інший просто скопіював все з першої роботи. Які кроки слід вжити для виявлення та запобігання плагіату?

Задача 4

Студент вирішив скопіювати частину тексту з Інтернету для своєї реферату. Через деякий час викладач помітив схожість тексту та звернув увагу на це. Які можливі наслідки це може мати для студента в рамках академічної дисципліни та законодавства?

Задача 5

Група студентів вирішила спільно написати статтю для публікації у науковому журналі, але під час перевірки викладач виявив, що частина тексту статті має збіжності з іншими науковими джерелами без належних посилань на них. Які заходи може вжити університет, щоб запобігти таким ситуаціям у майбутньому та покарати винних студентів згідно законодавства?

Задача 6

Студент вирішив скоротити процес написання дипломної роботи, використавши текст з попередніх робіт своїх колег. Як наслідки можуть мати такі дії студента? Які програми застосовуються для перевірки наукових робіт з приводу наявності плагіату?

ТЕМА 3: ЗАПОБІГАННЯ ОДЕРЖАННЮ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ АБО ПОДАРУНКА ПРИ ЗДІЙСНЕННІ СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

МЕТА: З'ясувати основні відмінності між подарунками та неправомірною вигодою при здійсненні службових повноважень, розкрити основні аспекти юридичної відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.

ПИТАННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ:

1. Визначення термінів «корупція», «неправомірна вигода», «подарунок» та поводження з ними.
2. Види подарунків.
3. Дії при надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка.
4. Юридична відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.
5. Особливості отримання подарунків в умовах воєнного стану.
6. Приклади практичного застосування обмежень щодо одержання подарунків.

ЗАВДАННЯ:

1. Визначити основні аспекти юридичної відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.
2. Визначити та аргументувати дії при надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка.
3. Вивчити практичні ситуації практичного застосування обмежень щодо одержання подарунків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конвенція ООН проти корупції, підписана від імені України 11.12.03 в м. Меріда (Мексиканські Сполучені Штати) та ратифікована згідно із Законом України від 18.10.06 № 251-V
2. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією, підписана від імені України 27.01.99 в м. Страсбурзі та ратифікована згідно із Законом України від 18.10.06 № 252-V

3. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією, підписана від імені України 04.11.99 в м. Страсбурзі та ратифікована згідно із Законом України від 16.03.05 № 2476-IV

4. Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII «Про Національне антикорупційне бюро України»

5. Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII «Закон України «Про запобігання корупції»

6. Постанови Кабінету Міністрів України від 08.12.2009 № 1422 «Питання запобігання та протидії корупції в органах виконавчої влади» від 16.11.2011 № 1195 «Про затвердження Порядку передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям»

МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

В ході практичного заняття студенти знайомляться з основними термінами та поняттями теми, обґрунтовують та виділяють основні види подарунків, вивчають дії при надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка, розглядають практичні ситуації практичного застосування обмежень щодо одержання подарунків.

ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНІВ «КОРУПЦІЯ», «НЕПРАВОМІРНА ВИГОДА», «ПОДАРУНОК» ТА ПОВОДЖЕННЯ З НИМИ

Закон України «Про запобігання корупції» (далі – Закон) визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень.

Статтею 22 Закону встановлено, що особам, зазначеним у ч. 1 ст. 3 Закону, забороняється використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов’язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах.

Відповідно до ст. 1 Закону:

- **корупція** - використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону, наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей;
- **неправомірна вигода** - грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав.

➢ **подарунок** - грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової.

Статтею 23 Закону визначені чіткі правила та обмеження щодо отримання подарунків державними службовцями. Так, особам, зазначеним у п. п. 1, 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб:

➢ у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

➢ якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи (відповідно до ст. 1 Закону пряме підпорядкування - відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника, в тому числі через вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень тощо, контролю за їх виконанням).

Зокрема, Законом заборонено:

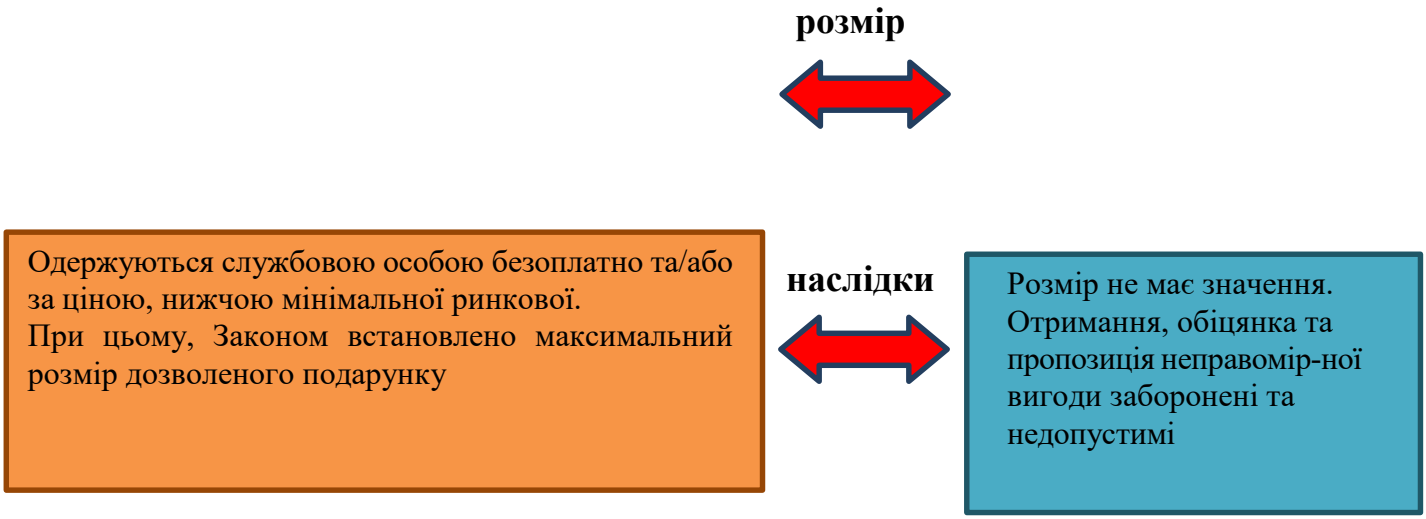
➢ одержувати подарунок, вартість якого перевищує один прожитковий мінімум, встановлений на день прийняття подарунка;

➢ одержувати від однієї особи (групи осіб) протягом року подарунків, сукупна вартість яких перевищує два прожиткові мінімуми, встановлені для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки.

Розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб на 2025 рік встановлюється Законом України «Про Державний бюджет України на 2025 рік» — 3028 гривні.

ПОРІВНЯННЯ ПОНЯТЬ «ПОДАРУНОК» І «НЕПРАВОМІРНА ВИГОДА»

ПОДАРУНОК		НЕПРАВОМІРНА ВИГОДА
Грошові кошти Майно Переваги, пільги, послуги Нематеріальні активи	**предмет**	Грошові кошти Майно Переваги, пільги, послуги Нематеріальні активи Вигоди нематеріального чи негрошового характеру
При виконанні службових повноважень та пов'язаних можливостей в момент передачі подарунка. **Заборона на одержання подарунків** стосується випадків, коли **подарунок одержується у зв'язку із здійсненням діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави, та від підпорядкованих осіб**	**мета**	Обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав
Порушення обмежень щодо подарунків є правопорушенням, пов'язаним з корупцією, за яке встановлено адміністративну відповідальність		Отримання, обіцянка та пропозиція неправомір-ної вигоди є корупцій-ним правопорушенням

ДОЗВОЛЕНІ ПОДАРУНКИ

1. Коли подарунок дарується близькими особами перелік близьких осіб визначено в ст. 1 Закону близькі особи - члени сім'ї суб'єкта, зазначеного у частині першій статті 3 цього Закону, а також чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний та двоюрідний брати, рідна та двоюрідна сестри, рідний брат та сестра дружини (чоловіка), племінник, племінниця, рідний дядько, рідна тітка, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, батько та мати дружини (чоловіка) сина (дочки), усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням зазначеного суб'єкта.

Якщо вартість подарунка від близької особи – більше 5 прожиткових мінімумів, то такий подарунок обов'язково має бути відображений у щорічній декларації.

Якщо ж вартість подарунка перевищує 50 прожиткових мінімумів, то про його отримання вказати у повідомленні про суттєві зміни у майновому стані.

2. Коли подарунки одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, виграші, призи, премії, бонуси.

3. Одержуються як відшкодування або покриття витрат на службове відрядження, якщо таке відшкодування або покриття витрат здійснюється за рахунок коштів державного чи місцевого бюджету, коштів міжнародних міжурядових організацій, коштів міжнародної технічної допомоги, а також коштів організатора (співорганізатора) заходу, для участі в якому особа перебуває у службовому відрядженні.

4. Особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону, можуть приймати подарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, крім випадків, передбачених частиною першою цієї статті, якщо вартість таких подарунків одноразово не перевищує двох прожиткових мінімумів для працездатних осіб, встановлених на день прийняття подарунка, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує чотирьох прожиткових мінімумів для працездатних осіб, встановлених на 1 січня року, в якому прийнято подарунки.

«Загальновизнані уявлення про гостинність» – це те, що повинно сприйматися у конкретній обстановці сторонами саме як міра дотримання правил етикету, що не пов'язана з раніше вчинюваними посадовою особою діями чи прийнятими рішеннями, діями, які посадова особа вчинить на прохання даруючої особи, а також відсутність відносин підлеглості між особами. Тобто, подарунок не повинен стосуватися виконання

особою своїх службових повноважень. Але з цього правила існують виключення, вони стосуються випадків вручення особам органами влади та місцевого самоврядування подарунків за особливі заслуги як відзнака або заохочення за успіхи у професійній діяльності.

Після отримання дозволеного подарунка особа зобов'язана не приймати рішень та не вчиняти дій на користь особи, від якої отримано такий подарунок.

Рішення, прийняте особою на користь особи, від якої вона чи її близькі особи отримали протягом останніх трьох років подарунок, вважається таким, що прийняте в умовах реального конфлікту інтересів. Такі рішення підлягають скасуванню (на такі рішення поширюються вимоги ст. 67 Закону).

Рішення, прийняте особою на користь особи, від якої вона чи її близькі особи отримали подарунок, вважається таким, що прийняте в умовах конфлікту інтересів. Такі рішення підлягають скасуванню (на такі рішення поширюються вимоги ст. 67 Закону).

ПОДАРУНКИ ДЕРЖАВІ, АВТОНОМНІЙ РЕСПУБЛІЦІ КРИМ, ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ, ДЕРЖАВНИМ АБО КОМУНАЛЬНИМ ПІДПРИЄМСТВАМ, УСТАНОВАМ ЧИ ОРГАНІЗАЦІЯМ

Окремим видом подарунків є подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним підприємствам, установам чи організаціям. Такі подарунки є державною, комунальною власністю і передаються органу, підприємству, установі чи організації у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Постановою Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 № 1195 затверджено Порядок передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям.

Процедура передачі таких подарунків передбачає:

- складення акта приймання-передачі подарунку від особи, яка прийняла подарунок, до матеріально-відповідальної особи органу, установи, організації;
- оцінку вартості дарунку відповідною комісією в органі, установі, організації, членом якої в обов'язковому порядку має бути фахівець з оцінки майна;
- відображення операцій, пов'язаних з передачею дарунка органові, установі, організації в бухгалтерському обліку.

ДІЇ ПРИ НАДХОДЖЕННЯ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ АБО ПОДАРУНКА

Пропозиція – це повідомлення про наявність можливості і наміру (бажання) надати особі неправомірну вигоду; така пропозиція має бути зрозумілою, недвозначною і містити усі істотні умови. Згідно з приміткою до ст. 354 Кримінального кодексу України під пропозицією слід розуміти висловлення працівнику підприємства, установи чи організації, особі, яка надає публічні послуги, або службовій особі наміру про надання неправомірної вигоди, а під обіцянкою – висловлення такого наміру з повідомленням про час, місце, спосіб надання неправомірної вигоди.

Надання ж означає передавання неправомірної вигоди іншій певній особі у будь-який спосіб. Неправомірну вигоду може бути обіцяно, запропоновано, надано і прийнято

як особисто, так і через посередників – останнє для визнання таких діянь корупцією значення не має.

Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняні до них особи у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка, незважаючи на приватні інтереси, зобов'язані невідкладно вжити таких заходів:

1) відмовитися від пропозиції;

2) за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію;

3) залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа співробітників;

4) письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції. Якщо особа, на яку поширюються обмеження щодо використання службового становища та щодо одержання подарунків, виявила у своєму службовому приміщенні чи отримала майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, вона зобов'язана невідкладно, але не пізніше одного робочого дня, письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації.

Про виявлення майна, що може бути неправомірною вигодою, або подарунка складається акт, який підписується особою, яка виявила неправомірну вигоду або подарунок, та її безпосереднім керівником або керівником відповідного органу, підприємства, установи, організації.

У разі якщо майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок виявляє особа, яка є керівником органу, підприємства, установи, організації, акт про виявлення майна, що може бути неправомірною вигодою, або подарунка підписує ця особа та особа, уповноважена на виконання обов'язків керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації у разі його відсутності.

Предмети неправомірної вигоди, а також одержані чи виявлені подарунки зберігаються в органі до їх передачі спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції.

Положення цієї статті не поширюються на випадки одержання подарунка за наявності обставин, передбачених частиною другою статті 23 цього Закону.

У випадку наявності в особи, зазначеної у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, сумнівів щодо можливості одержання нею подарунка, вона має право письмово звернутися для одержання консультації з цього питання до територіального органу Національного агентства, який надає відповідне роз'яснення.

Термін «невідкладно», що застосовується в абз. 1 ч. 1 ст. 24 Закону, заперечує тривалий час на роздуми і означає обов'язок діяти негайно. Порівняння цього терміну із термінами «невідкладно, але не пізніше одного робочого дня» (ч. 2 ст. 24 Закону), підкреслює, що на виконання заходів, перелічених в ч. 1 ст. 24 Закону, Закон не надає особі цілий робочий день.

Вимога ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію щодо неправомірної вигоди або подарунка, означає необхідність з'ясувати прізвище, ім'я, по батькові цієї особи, місце її роботи, проживання чи будь-які інші дані, які допоможуть спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції знайти її та притягнути до відповідальності за пропозицію неправомірної вигоди.

Частиною 5 ст. 24 Закону передбачено право особи – у разі наявності сумнівів щодо можливості одержання нею подарунка – письмово звернутися для одержання консультації до територіального органу НАЗК. Якщо такого органу не існує, особа,

керуючись п. 15 ч. 1 ст. 11 та ч. 3 ст. 28 Закону, повинна звертатися із згаданою метою до центрального офісу НАЗК – і повинна отримати відповідь упродовж семи днів.

Отже, ухилитися від одержання неправомірної вигоди або подарунка потрібно саме активними діями, і в разі якщо такі активні дії не будуть вжитті, відповідна посадова особа буде притягнена до відповідальності.

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБІЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ

Юридична відповідальність — це застосування заходів державного примусу до правопорушника за вчинення протиправного діяння; передбачений правовими нормами обов'язок суб'єкта нести відповідальність у вигляді несприятливих для нього наслідків вчиненого правопорушення.

Згідно зі ст. 65^1 Закону України «Про запобігання корупції» за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень особи, зазначені в частині першій статті 3 цього Закону, притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку.

Кримінальна відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою передбачена ст. 368 Кримінального кодексу України, а саме:

1. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою неправомірної вигоди, а так само прохання надати таку вигоду для себе чи третьої особи за вчинення чи невчинення такою службовою особою в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища.

карається штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк від трьох до шести місяців, або позбавленням волі на строк від двох до чотирьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, предметом якого була неправомірна вигода у значному розмірі, карається позбавленням волі на строк від трьох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Діяння, передбачене частиною першою або другою цієї статті, предметом якого була неправомірна вигода у великому розмірі або вчинене службовою особою, яка займає відповідальне становище, або за попередньою змовою групою осіб, або повторно, або поєднане з вимаганням неправомірної вигоди, -

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, з конфіскацією майна.

4. Діяння, передбачене частинами першою, другою або третьою цієї статті, предметом якого була неправомірна вигода в особливо великому розмірі, або вчинене службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище, карається позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, з конфіскацією майна.

Кримінальна відповідальність за зловживання владою або службовим становищем передбачена ст. 364 Кримінального кодексу України, а саме:

1. Зловживання владою або службовим становищем, тобто умисне, з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб, – карається арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, із штрафом від двохсот п'ятдесяти до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, -

карається позбавленням волі на строк від трьох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, зі штрафом від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Відповідно до ч. 5 ст. 65 Закону особа, якій повідомлено про підозру у вчиненні нею кримінального правопорушення у сфері службової діяльності, підлягає відстороненню від виконання повноважень на посаді в порядку, визначеному законом.

Адміністративна відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків передбачена ст. 172-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення, а саме:

Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого подарунка.

Та сама дія, вчинена особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за порушення, передбачене частиною першою цієї статті, – тягне за собою накладення штрафу від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого дарунка (пожертви) та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік.

Відповідно до ч. 2 ст. 65 Закону особа, яка вчинила корупційне правопорушення або правопорушення, пов'язане з корупцією, однак судом не застосовано до неї покарання або не накладено на неї стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, пов'язаними з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності, підлягає притягненню до дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку.

ЯК НЕ СТАТИ ЖЕРТВОЮ КОРУПЦІЇ?

Головна проблема нашого сьогодення - корупція. Посилення запобігання та протидії корупції, вироблення дієвих механізмів персональної відповідальності за порушення законодавства - основні пріоритети в сфері протидії виявам корупції.

Корупція – це злочинна діяльність, заснована на зловживанні посадовими повноваженнями.

Корупційні діяння мають наступні види:

- зловживання владою або посадовим становищем, перевищення влади або посадових повноважень та інші посадові злочини, що вчиняються для задоволення корисливих чи інших особистих інтересів, або інтересів інших осіб;
- незаконне одержання матеріальних або інших благ, пільг та інших переваг;
- одержання кредитів, позичок, допомоги, придбання цінних паперів, нерухомості або іншого майна з використанням пільг чи переваг, не передбачених законодавством, або на які особа не має права;
- хабарництво - здійснення безпосередньо та через посередників або підставних осіб підприємницької діяльності з використанням влади чи посадових повноважень, а також пов'язаних з ними можливостей;
- сприяння з використанням посадового становища фізичним і юридичним особам у здійсненні ними підприємницької діяльності з метою незаконного одержання за це матеріальних чи інших благ, пільг та переваг;
- неправомірне втручання з використанням посадового становища у діяльність інших державних органів чи посадових осіб з метою перешкоджання виконанню ними своїх повноважень чи домагання прийняття неправомірного рішення;
- використання інформації, одержаної під час виконання посадових обов'язків, у корисливих чи інших особистих інтересах, необґрунтована відмова у наданні відповідної інформації, або несвоєчасне її надання, або надання недостовірної чи неповної службової інформації.

Ви не станете жертвою корупції, якщо в своїй повсякденній роботі будете дотримуватись таких елементарних правил поведінки:

1) Станьте прикладом нетерпимості до проявів корупції.

Своєю поведінкою давайте оточуючим зрозуміти, що не тільки не будете самі приймати участь у їх корупційних діяннях, але й не будете приховувати таких діянь своїх колег. На момент вступу на державну службу особа зобов’язується сумлінно виконувати свої обов’язки, дотримуватись законодавства та принципів доброчесності у своїй поведінці. Усі працівники державного органу повинні сумлінно виконувати свої обов’язки та бути прикладом, як для своїх колег, так і для громадян в цілому.

2) Рішуче припиняйте спроби втягнути вас у корупційні діяння.

Негайно повідомляйте про такі спроби керівництву. У зовнішніх контактах Ви повинні з самого початку визначити чіткі межі ваших повноважень і негайно припиняти спроби втягнути до корупційних діянь. Не створюйте в оточуючих враження, що ви відкриті для «невеликих ознак уваги». Не соромтеся відмовитися від подарунка або віддати його назад, супроводжуючи цю відмову роз’ясненням правил, яких ви маєте дотримуватись. Вам необхідно бути особливо обережним щодо спроб третіх осіб вплинути на ваші рішення. Чітко дотримуватися норм законодавства про заборону прийняття винагород або подарунків та вимог доброчесної поведінки. Якщо третя особа попросила вас про протиправну послугу, негайно поінформуйте про це своє керівництво. Це допоможе уникнути будь-якої підозри в корупції та дасть змогу вжити заходів проти правопорушників.

3) Працюйте так, щоб вашу роботу можна було в будь-який момент перевірити.

Ваша робота повинна бути прозорою та зрозумілою для керівництва, колег та інших осіб.

4) Чітко відокремлюйте службову діяльність від свого приватного життя.

Перевіряйте, чи немає конфлікту інтересів між вашими службовими обов’язками та приватними інтересами. Спроби корупції часто починаються з того, що треті особи намагаються розширити службові контакти та перенести їх у сферу приватного життя.

Відомо, що особливо складно відмовити у «невеликій послузі», коли з цією особою існують дружні стосунки, а також коли сам службовець або його родина отримує привілеї у будь-якому вигляді (квитки на концерт, запрошення до дорогих ресторанів), на які не можна відповісти тим самим, тощо. Отже, в приватному житті ви з самого початку повинні дати оточуючим зрозуміти, що відокремлюєте службову діяльність від приватного життя. Це дозволить уникнути підозри у вашій корумпованості. У кожної особи, яка звернулася до вас у зв'язку з Вашою службовою діяльністю, є право очікувати від Вас неупередженої, справедливої, обґрунтованої тобто доброчесної поведінки. Тому, під час будь-якої службової діяльності, за яку ви несете відповідальність, перевіряйте, чи не вступають ваші власні інтереси, а також інтереси ваших близьких осіб, у конфлікт з вашими службовими обов'язками. Піклуйтеся про те, щоб ніхто не міг звинуватити вас в упередженості. Якщо в конкретних службових обов'язках ви вбачаєте можливу суперечність ваших службових обов'язків та приватних інтересів третіх осіб, з якими ви пов'язані, негайно повідомте про це своє керівництво з метою вжиття відповідних заходів (наприклад, звільнення вас від виконання завдання).

5) Запобігайте корупції, викриваючи випадки корупційних діянь.

Всі працівники в рамках виконання своїх завдань повинні дбати, щоб сторонні особи не мали можливості вплинути на прийняття рішень. Не приховуйте протиправних діянь. Не беріть участі у спробах приховати корупцію. Не вагайтеся поспілкуватися, адже лише в такому випадку можливо приймати рішення щодо необхідних заходів.

ОСОБЛИВОСТІ ОТРИМАННЯ ПОДАРУНКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

08.07.2022 Верховною Радою України був прийнятий закон 2381-IX, про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» в умовах воєнного стану» яким визначено що з дня ведення воєнного стану Указом Президента України від 24.02.2022, а також протягом одного місяця з дня його припинення вимога статті **23 Особам, зазначеним у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб:** Закону України «Про запобігання корупції» щодо обмеження одержання подарунків державними службовцями не поширюється на вчинення таких дій:

1) одержання грошових коштів, у повному обсязі використаних (за наявності підтвердження використання одержаних грошових коштів у повному обсязі на одну або декілька із зазначених цілей) виключно для таких цілей:

здійснення переказів на спеціальні рахунки, відкриті Національним банком України для підтримки Збройних Сил України та/або для гуманітарної допомоги особам, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України;

здійснення у встановленому законодавством порядку благодійних пожертв на користь Збройних Сил України;

здійснення у встановленому законодавством порядку благодійних пожертв для підтримки і захисту осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України;

здійснення витрат на придбання та доставку товарів з подальшою їх передачею у власність Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, утвореним відповідно до законів України, добровольчим формуванням територіальних громад, розвідувальним органам, правоохоронним органам;

здійснення витрат на придбання та доставку товарів, оплату робіт чи послуг, наданих як гуманітарна допомога особам, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України;

2) одержання безоплатно або за ціною, нижчою за мінімальну ринкову ціну, товарів з подальшою їх передачею у власність Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, утвореним відповідно до законів України, добровольчим формуванням територіальних громад, розвідувальним органам, правоохоронним органам (за наявності підтвердження передачі таких товарів у повному обсязі);

3) одержання безоплатно або за ціною, нижчою за мінімальну ринкову ціну, товарів, наданих як благодійна пожертва чи гуманітарна допомога особам, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України (за наявності підтвердження надання таких товарів у повному обсязі на зазначені цілі);

4) одержання безоплатно або за ціною, нижчою за мінімальну ринкову ціну, особами, які фактично проживають на тимчасово окупованих територіях України чи на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або особами, які були змушені залишити місце свого фактичного проживання внаслідок тимчасової окупації (загрози тимчасової окупації), ведення (загрози ведення) бойових дій:

- ❖ послуг із проживання чи розміщення;
- ❖ транспортних послуг чи послуг із перевезення у зв’язку із зміною місця фактичного проживання та/або з поверненням до місця проживання;
- ❖ медичних послуг;
- ❖ лікарських засобів;
- ❖ товарів, робіт або послуг, визнаних гуманітарною допомогою (за винятком транспортних засобів, інших самохідних машин і механізмів, крім легкових автомобілів, спеціально обладнаних для перевезення осіб з інвалідністю та переданих особам з інвалідністю).

В декларації звітний період якої припадає повністю або частково на період дії військового стану доходи, **видатки та правочини вчинені діями зазначеними вище не зазначаються**.

Повідомлення про суттєві зміни в майновому стані подається протягом 90 днів після скасування військового стану.

Повідомлення відкриття валютного рахунку подаються протягом 90 днів після скасування військового стану.

Суб’єкт декларування повинен подати декларацію протягом 90 днів з моменту закінчення військового стану.

На період дії військового стану знімаються обмеження для державних службовців (крім категорії А) займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю якщо такі особи перебувають у відпустці без збереження заробітної плати або у разі простою. При умові якщо трудові договори закладались з юридичними особами приватного права або фізичними особами – підприємцями, не здійснювались на протязі останнього року повноваження з контролю чи нагляду. По закінченню простою або відпустки такі особи повинні перервати трудові відносини крім зайняття викладацькою, науковою чи творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту.

ПРИКЛАДИ ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО ОДЕРЖАННЯ ПОДАРУНКІВ

Приклад 1.

Опис ситуації. Директор державного підприємства отримав від підлеглого, з яким товаришує, подарунок у негрошовій формі вартістю 1000 гривень.

Питання. Чи буде це порушенням обмежень щодо одержання подарунків, передбачених ст. 23 Закону?

Відповідь. Так, це буде вважатися порушенням вимог ст. 23 Закону.

Незалежно від суми подарунка вбачається порушення директором вимог ч. 1 ст. 23 Закону, оскільки дарувальник перебуває в підпорядкуванні обдаровуваного.

Якщо директор прийме рішення на користь підлеглого, від якого він отримав подарунок, таке рішення (відповідно до ч. 4 ст. 23 Закону) вважатиметься прийнятим в умовах конфлікту інтересів та підлягатиме скасуванню. Воно також може бути визнане незаконним у судовому порядку, а директор притягнутий до відповідальності за ст.ст. 172^5, 172^7 КУпАП.

Приклад 2.

Опис ситуації. Начальник відділу місцевої державної адміністрації отримав від своєї двоюрідної тітки гроші у подарунок у сумі 100 000 гривень.

Питання. Чи буде це порушенням обмежень щодо одержання подарунків, передбачених ст. 23 Закону?

Відповідь. Так, зважаючи на вартість подарунка та особу дарувальника.

Особи можуть приймати подарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність (ч. 2 ст. 23 Закону), крім заборонених подарунків (ч. 1 ст. 23 Закону), якщо вартість таких подарунків не перевищує 1 прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує 2 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки.

Передбачене обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, зокрема, які даруються близькими особами.

Двоюрідна тітка не належить до категорії близьких осіб у розумінні Закону, що випливає з положення абз. 4 ч. 1 ст. 1 Закону.

Вартість такого подарунка перевищує дозволену.

У діях начальника відділу місцевої державної адміністрації вбачаються ознаки порушення обмежень, встановлених у ст. 23 Закону щодо одержання подарунків, що може свідчити про вчинення ним адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 1725 КУпАП.

Приклад 3. **Участь в освітньому заході за кошти третьої особи**

Опис ситуації. Особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняна до неї особа, бере участь в освітньому заході за кошти третьої особи.

Питання. Чи буде це порушенням обмеження щодо одержання подарунків, передбаченого ч. 2 ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції»?

Відповідь. За загальним правилом це не свідчитиме про порушення.

Нормативне врегулювання:

Участь особи безоплатно (за рахунок третіх осіб) в освітньому заході не буде порушенням обмежень щодо одержання подарунків, встановлених ст. 23 Закону, у випадках, коли така особа бере участь у ньому на підставі загальнодоступної знижки (п. 2 ч. 2 ст. 23 Закону).

Так, знижкою відповідно до Закону України «Про рекламу» (ст.1) є тимчасове зменшення ціни товару, яке надається покупцям (споживачам), а відповідно до Закону України «Про ціни і ціноутворення» (ст. 1) – зменшенням ціни товару виробником (постачальником) під час його продажу (реалізації).

Загальнодоступність передбачає, що такою знижкою можуть скористатися всі бажаючі.

Отже, участь в освітньому заході (що може передбачати оплату витрат на проїзд, харчування, проживання), який пропонується не індивідуально визначеній особі, а певному колу осіб, які відповідають критеріям для відбору (наприклад, за посадою — державні службовці) за рахунок надавача освітніх послуг, організатора або третьої особи (наприклад, громадської організації), не буде порушенням обмежень, передбачених ч. 2 ст. 23 Закону.

Водночас ст. 8 Закону України «Про освіту» передбачає, що особа реалізує своє право на освіту впродовж життя через формальну, неформальну та інформальну освіти. Держава визнає ці види освіти, створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, та заохочує до здобуття освіти всіх видів.

Ст. 18 Закону України «Про освіту» визначає, що освіта дорослих, яка є складовою освіти впродовж життя, спрямована на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки.

Органи державної влади та місцевого самоврядування створюють умови для формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих.

Складниками освіти дорослих є, зокрема, професійне навчання працівників та курси перепідготовки та/або підвищення кваліфікації. За Законом України «Про професійний розвиток працівників» професійне навчання працівників є процесом цілеспрямованого формування у них спеціальних знань, розвиток необхідних навичок та вмінь, що дають змогу підвищувати продуктивність праці, максимально якісно виконувати функціональні обов'язки, освоювати нові види професійної діяльності, що включає первинну професійну підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації працівників відповідно до потреб виробництва.

Курси підвищення кваліфікації проводяться для набуття здобувачем освіти нових компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань.

Крім того, професійний розвиток, що передбачає безперервний процес навчання та вдосконалення професійних компетентностей фахівців після здобуття вищої та/або післядипломної освіти, дає змогу фахівцю підтримувати або покращувати стандарти професійної діяльності та триває впродовж усього періоду його професійної діяльності, також є складником освіти дорослих (ч. 10 ст. 18 Закону України «Про освіту»).

Отримання освіти особою, уповноваженою на виконання функцій держави, прирівняною до неї особою, може здійснюватися шляхом направлення на професійне навчання, підвищення кваліфікації, в тому числі з метою безперервного професійного розвитку з оформленням роботодавцем відрядження або відпустки, на підставі відповідної заяви особи.

За ст. 12 Закону України «Про оплату праці» гарантії для працівників, зокрема оплата щорічних відпусток, для тих з них, які направляються для підвищення кваліфікації, а також гарантії та компенсації працівникам в разі службових відряджень встановлюються Кодексом законів про працю та іншими актами законодавства України.

Такі гарантії та компенсації передбачені, зокрема, ст. ст. 121, 122 Кодексу законів про працю України.

Важливо. Рішення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняною до неї особою, під час виконання нею своїх службових повноважень стосовно особи (юридичної або фізичної), яка здійснила оплату освітнього заходу, вважатимуться такими, що прийняті в умовах конфлікту інтересів (ч. 4 ст. 23 Закону).

ТЕМА 5: КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ. ІДЕНТИФІКАЦІЯ, МІНІМІЗАЦІЯ РИЗИКІВ ТА ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ. ІНСТРУМЕНТИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ЗМІЦНЕННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ

МЕТА ЗАНЯТТЯ: Ознайомитися із загальними положеннями про конфлікт інтересів, вивчити та відпрацювати алгоритм дій особи у зв'язку із виникненням у неї конфлікту інтересів та алгоритм дій керівника у зв'язку із виникненням у підлеглої особи конфлікту інтересів.

ПИТАННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ:

1. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.
2. Загальні положення про конфлікт інтересів.
3. Алгоритм дій особи у зв'язку із виникненням у неї конфлікту інтересів.
4. Алгоритм дій керівника у зв'язку із виникненням у підлеглої особи конфлікту інтересів.
5. Окремі види обмежень, пов'язаних із конфліктом інтересів.
6. Обмеження щодо одержання подарунків.
7. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності.
8. Обмеження спільної роботи близьких осіб.
9. Відповідальність за вчинення дій, прийняття рішень в умовах конфлікту інтересів.

ЗАВДАННЯ:

1. Обґрунтувати та засвоїти поняття «потенційний конфлікт інтересів» та «реальний конфлікт інтересів».
2. Вивчити нормативно-правову базу та алгоритм дій у зв’язку із виникненням конфлікту інтересів.
3. Обґрунтувати, яка існує відповідальність за вчинення дій, прийняття рішень в умовах конфлікту інтересів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 року № 251-V); [Електронний ресурс]. – http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995 c16

2. Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 року № 252-V); [Електронний ресурс]. - http: //zakon3 .rada.gov. ua/l aws/show/994 101
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення; [Електронний ресурс]. - http: //zakon4 .rada. gov.ua/laws/sho w/80731-10
4. Закон України "Про запобігання корупції"; [Електронний ресурс]. -http: //zakon4 .rada. gov.ua/laws/show/1700-18
5. Порядок передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 року № 1195;[Електронний ресурс]. -http://zakon4.rada.gov. ua/laws/show/1195-2011-%D0%BF
6. Посібник ОЕСР з питань врегулювання конфлікту інтересів на публічній службі (2003); [Електронний ресурс]. -http://www.oecd.org/ gov/ethics/2957345.pdf
7. Рекомендація № R (2000) 10 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців; [Електронний ресурс]. – http://www.dridu.dp.ua/cpk/Lib/7 Zapobigannya%20ta%20protydiya %20proyavam%20korup/Legislation/Legislature/Rekomend poved DS.pdf
8. GOV/SIGMA (2006)1 "Політики і практики запобігання конфлікту інтересів у дев'яти країнах ЄС Порівняльний огляд"; [Електронний ресурс]. - http://www.oecd.org/site/sigma/publicationsdocuments/42618438.pdf

МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

В ході практичного заняття студенти обґрунтовують основні аспекти положення про конфлікт інтересів, опрацьовують нормативно-правову базу з даного питання, вивчають та відпрацьовують алгоритм дій особи у зв'язку із виникненням у неї конфлікту інтересів та алгоритм дій керівника у зв'язку із виникненням у підлеглої особи конфлікту інтересів, вивчають відповідальність за вчинення дій, прийняття рішень в умовах конфлікту інтересів.

Вступ

Неналежне врегулювання конфліктів між приватними інтересами та державними обов'язками службових осіб, так само як і порушення встановлених чинним антикорупційним законодавством заборон та обмежень, стає джерелом корупції.

Закон України "Про запобігання корупції" визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень. Крім того, цей Закон став інструментом імплементації в національне законодавство положень статті 6 Конвенції ООН проти корупції щодо забезпечення створення та функціонування органу з питань антикорупційної політики.

1. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

1.1.1. Загальні положення про конфлікт інтересів.

Для формування чіткого розуміння змісту інституту запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, насамперед, необхідно з'ясувати сутність ключового терміну - конфлікт інтересів.

Закон України "Про запобігання корупції" виділив два види конфлікту інтересів:

потенційний конфлікт інтересів - наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень (абзац дев'ятий частини першої статті 1 Закону);

реальний конфлікт інтересів - суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень. (абзац тринадцятий частини першої статті 1 Закону).

Тобто **складовими конфлікту інтересів (реального, потенційного) є:**

приватний інтерес (будь-який майновий чи немайновий), службові/ представницькі повноваження (безпосередні та загальнослужбові), а співвідношення вказаних складових спричиняє виникнення:

- реального конфлікту інтересів – приватний інтерес суперечить службовим/представницьким повноваженням, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень;
- потенційного конфлікту інтересів – у сфері службових/ представницьких повноважень наявний приватний інтерес, що може за настанні певних обставин у майбутньому вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень.

Приватний інтерес – будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях (абзац дванадцятий частини першої статті 1 Закону).

Важливо підкреслити, що перелік самих стосунків не є вичерпним, адже при наданні визначення законодавцем використано словосполучення "у тому числі", тобто у дефініції окреслено лише найбільш типові форми стосунків, які можуть зумовлювати наявність майнового чи немайнового інтересу.

Практично це означає, що кожен службовець при виконанні своїх повноважень повинен брати до уваги увесь спектр своїх не лише правових (юридичних), а й соціальних (приватних) відносин, які зумовлюють виникнення майнового чи немайнового інтересу.

При цьому тільки такий приватний інтерес у сфері службових/представницьких повноважень, що може вплинути або впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень, спричиняє виникнення реального або потенційного конфлікту інтересів.

Окремо слід звернути увагу, що такі відносини могли мати місце у минулому (наприклад, відносини між особами, які перебували у шлюбі, або які вийшли зі складу засновників юридичної особи тощо). Визначальним є спроможність вказаних відносин спричинити виникнення приватного інтересу.

При цьому приватний інтерес може мати своїм наслідком як позитивний вплив (особа має прагнення віддячити тощо) на ситуацію, так і негативний (завдати клопоту тощо).

Наприклад, Особа 1 є посадовою особою державного підприємства, у підпорядкуванні якої працює Особа 2. Вказані особи були подружжям і на даний час вони розлучені (ініціатором розлучення була Особа 1), тобто в минулому їх пов'язували

сімейні стосунки. Особа 1, почуваючи провину перед Особою 2 за розлучення, при прийнятті рішень розпорядчого характеру Особу 2 ставить в більш привілейоване становище, аніж інших працівників (призначає найбільший розмір премій, при формуванні графіку відпусток в першу чергу враховує побажання щодо відпустки Особи 2, при розподілі доручень серед працівників підприємства, найлегші доручення надає Особі 2 тощо).

Законом не встановлюється заборон чи обмежень на наявність приватного інтересу, як такого. Йдеться про дотримання правил етичної поведінки службовця та відповідну оцінку приватних інтересів через призму можливого їх негативного впливу на об'єктивність прийняття рішень чи діянь службовця при реалізації своїх службових чи представницьких повноважень.

Також не слід виходити з того, що джерелом приватного інтересу можуть бути лише приватні, позаслужбові відносини. Приватний інтерес в окремих випадках може виникати й зі службових повноважень, тобто полягати у зацікавленості в ухваленні або неухваленні певних рішень, результатах службових розслідувань, дисциплінарних провадженнях, за наслідком яких особа може понести юридичну відповідальність тощо.

Наприклад, до органу надійшла вимога щодо проведення службового розслідування у сфері, що координується і контролюється одним з заступників керівника цього органу, якому доручається внести керівнику органу пропозиції. Результати такого службового розслідування можуть мати наслідком ініціювання притягнення до дисциплінарної відповідальності вказаного заступника керівника органу, тому результати службового розслідування становлять приватний інтерес заступника, і він має у цьому випадку конфлікт інтересів.

Службове повноваження, представницьке повноваження.

Як правило, коло службових повноважень визначається в посадових інструкціях, трудових договорах, іноді - в дорученнях тощо. Водночас необхідно пам'ятати, що інструкції та інші документи визначають лише безпосередні повноваження конкретного службовця, в той час, як законом або іншим нормативно-правовим актом може додатково визначатися коло як безпосередніх, так і загальнослужбових повноважень, які повинні братися до уваги при розгляді питання про наявність чи відсутність конфлікту інтересів. Перелік представницьких повноважень розкривається, як правило, у відповідних законах, що визначають правовий статус наділених ними осіб.

Наприклад, повноваження керівника структурного підрозділу органу державної влади визначені Законом України "Про державну службу" (права та обов'язки державного службовця, яким є такий керівник), положенням про очолюваний ним структурний підрозділ, правилами внутрішнього службового розпорядку тощо.

Наявність протиріччя між інтересом та повноваженням.

Наявність протиріччя встановлюється в кожному окремому випадку виконання доручення, розгляду листа, здійснення контрольного заходу тощо, шляхом порівняння повноважень та існуючого у особи приватного інтересу із подальшим визначенням можливості (неможливості) такого інтересу вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття рішення, вчинення діяння службовою особою.

Наприклад, реальний конфлікт інтересів відбувається, коли за відсутності керівника (чи з інших причин) суб'єкт, на якого поширюється дія Закону, готує подання щодо встановлення собі премії. У вказаній ситуації приватний інтерес майнового характеру (можливість отримати матеріальне заохочення) впливає на вчинення дій (підготовка подання) під час виконання повноважень (суб'єкт наділений повноваженнями готувати подання щодо встановлення собі премії).

Наявність у сфері службових/представницьких повноважень приватного інтересу.

Потенційний конфлікт інтересів завжди існуватиме, якщо у особи у сфері її службових/представницьких повноважень є приватний інтерес, здатний вплинути на об'єктивність чи неупередженість рішення, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень.

За таких умов навіть якщо особа приймає об'єктивні та неупереджені рішення, що в повній мірі відповідають закону, відбудеться надалі втрата суспільної довіри до службової особи та органу влади, в якому вона працює.

При цьому виключенням може бути ситуація, за якої у особи відсутні дискреційні повноваження.

Таким чином при потенційному конфлікті інтересів, так само як і при реальному конфлікті інтересів, існує суперечність між приватним інтересом і службовими (представницькими) повноваженнями. Проте при потенційному конфлікті інтересів така суперечність може вплинути на об'єктивність прийняття рішення чи вчинення діяння лише в майбутньому при настанні певних обставин.

Наприклад, до повноважень суб'єкта, на якого поширюється дія Закону, належить здійснення контролю стосовно структурних підрозділів, в т.ч. того, в якому працює член сім'ї такого суб'єкта. У вказаній ситуації у сфері повноважень (здійснювати контроль стосовно структурних підрозділів) суб'єкта, на якого поширюється дія Закону, наявний приватний інтерес здатний вплинути на об'єктивність чи неупередженість рішення, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень (оскільки в одному зі структурних підрозділів працює особа, пов'язана сімейними стосунками з ним).

Для своєчасної ідентифікації реального, потенційного конфлікту інтересів та з метою забезпечення вчасного запобігання та ефективного врегулювання конфлікту інтересів кожному суб'єкту, на якого поширюється дія Закону, рекомендується періодично складати самостійний тест на наявність (відсутність) конфлікту інтересів.

У свою чергу реальний конфлікт інтересів призводить до прийняття незаконного рішення чи вчинення неправомірного діяння.

В обов'язковому порядку такий тест рекомендується складати у випадках:

- отримання нового службового завдання;
- зміни кола повноважень;
- виникнення нових обставин, які можуть вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій.

1.1.2. Алгоритм дій особи у зв'язку із виникненням у неї конфлікту інтересів.

Закон зобов'язує вживати заходів щодо недопущення виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів.

З моменту, коли особи, зазначені у пунктах 1,2 частини першої статті 3 Закону, дізналися чи повинні були дізнатися про наявність у них реального чи потенційного конфлікту інтересів, вони зобов'язані повідомити не пізніше наступного робочого дня безпосереднього керівника, а якщо особа перебуває на посаді, яка не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника, або в колегіальному органі - Національне агентство чи інший визначений законом орган або колегіальний орган, під час виконання повноважень, у якому виник конфлікт інтересів, відповідно.

Наприклад, головний спеціаліст відділу кадрів центрального органу виконавчої влади зобов'язаний повідомити про конфлікт інтересів керівника відділу, в якому працює

такий спеціаліст. Генеральний прокурор України, як особа, що перебуває на посаді, яка не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника, повідомляє про конфлікт інтересів Національне агентство. Член Комісії з питань вищого корпусу державної служби повідомляє про конфлікт інтересів Комісію з питань вищого корпусу державної служби.

При цьому за частиною першою статті 35 Закону правила врегулювання конфлікту інтересів в діяльності Президента України, народних депутатів України, членів Кабінету Міністрів України, керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, суддів, суддів Конституційного Суду України, голів, заступників голів обласних та районних рад, міських, сільських, селищних голів, секретарів міських, сільських, селищних рад, депутатів місцевих рад визначаються законами, які регулюють статус відповідних осіб та засади організації відповідних органів.

У свою чергу, наприклад, депутат сільської ради в силу приписів статті 59-1 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", якщо розгляд, підготовка чи прийняття рішення радою з певного питання утворює конфлікт інтересів у такого депутата, зобов'язаний самостійно публічно оголосити про це під час засідання ради, на якому розглядається відповідне питання. Контроль за дотриманням цих вимог, надання консультацій та роз'яснень покладається на постійну комісію, визначену відповідною радою.

За частиною другою статті 35 Закону член колегіального органу, у разі виникнення у нього реального чи потенційного конфлікту інтересів, не має права брати участь у прийнятті рішення цим органом, а його заява про конфлікт інтересів заноситься в протокол засідання колегіального органу.

Наприклад, член Вченої ради Університету повідомляє про конфлікт інтересів Комісію з питань вищого корпусу державної служби та не бере участі у розгляді питання, що становить його приватний інтерес.

Хоча Закон прямо не вказує форму такого повідомлення, рекомендується робити повідомлення про реальний/потенційний конфлікт інтересів у письмовій формі, адже, по-перше, це є документальним підтвердженням того, що особа дійсно повідомила про наявність конфлікту інтересів, а по-друге, це дає можливість керівнику детально проаналізувати ситуацію із тим, щоб визначитись з оптимальним способом врегулювання конфлікту інтересів.

Безпосередній керівник особи або керівник органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади, відповідно до частини третьої статті 28 Закону протягом двох робочих днів після отримання такого повідомлення приймає рішення щодо врегулювання конфлікту інтересів, про що повідомляє відповідну особу.

Особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону, зобов'язані не вчиняти дій та не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів, а також вжити заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів. Після отримання рішення керівника або ж роз'яснення Національного агентства чи іншого визначеного законом органу слід діяти у суворій відповідності до визначеного вказаними суб'єктами способу врегулювання конфлікту інтересів або ж роз'ясненого порядку дій щодо врегулювання конфлікту інтересів.

Відповідно до положень частини другої статті 29 Закону, особи, у яких наявний реальний чи потенційний конфлікт інтересів, можуть самостійно вжити заходів щодо його врегулювання шляхом позбавлення відповідного приватного інтересу з наданням

документів що підтверджують це безпосередньому керівнику або керівнику органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади.

1.1.3. Алгоритм дій керівника у зв'язку із виникненням у підлеглої особи конфлікту інтересів.

Зобов'язання осіб, зазначених у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону, повідомляти не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли особа дізналася чи повинна була дізнатися про наявність у неї реального чи потенційного конфлікту інтересів безпосереднього керівника (пункт 2 частини першої статті 28 Закону) кореспондується з вимогою до безпосереднього керівника або керівника органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади:

- ✓ прийняти рішення щодо врегулювання у підлеглої особи конфлікту інтересів протягом двох робочих днів після отримання повідомлення (частина третя статті 28 Закону);
- ✓ повідомити підлеглу особу про прийняте рішення щодо врегулювання конфлікту інтересів (частина третя статті 28 Закону);
- ✓ вжити передбачені Законом заходи для запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у підлеглої особи (частина четверта статті 28 Закону).

Таким чином згідно з частинами третьою та четвертою статті 28 Закону врегулювання конфлікту інтересів є безпосередньою сферою відповідальності керівника, рівень якого дозволяє вжити заходи, які б в повній мірі забезпечували запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (окрім випадків перебування особи на посаді, яка не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника).

Саме безпосередній керівник або керівник органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади, володіє ситуацією у підконтрольній чи підпорядкованій сфері, обізнаний з обсягом повноважень підлеглих осіб та способами реалізації таких повноважень, повноважний ухвалювати рішення щодо підлеглих, а отже має всі можливості для вжиття ефективних заходів з урахуванням всіх обставин, а також передбачити наслідки таких заходів.

Важливо пам'ятати, що цей процес є вкрай відповідальним, адже невірно обраний захід може призвести не тільки до неефективного врегулювання конфлікту інтересів, а й до кваліфікації таких діянь керівника як неправомірних.

Одночасно слід підкреслити, що поряд з обов'язком щодо врегулювання конфлікту інтересів, для керівника Законом встановлена заборона, прямо чи опосередковано (тобто, через будь-яких інших осіб, насамперед інших працівників) спонукати у будь-який спосіб підлеглих до прийняття рішень, вчинення дій або бездіяльності всупереч закону на користь своїх приватних інтересів або приватних інтересів третіх осіб.

Стаття 29 Закону визначає, що конфлікт інтересів може бути врегульований самостійно працівником або ж шляхом вжиття керівником такої особи спеціальних заходів врегулювання, тобто.

До таких заходів Закон відносить:

1. усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів;
2. застосування зовнішнього контролю за виконанням особою відповідного завдання, вчиненням нею певних дій чи прийняття рішень;
3. обмеження доступу особи до певної інформації;
4. перегляду обсягу службових повноважень особи;
5. переведення особи на іншу посаду;

6. звільнення особи.

Кожен із цих заходів має свою специфіку, адже може обиратися в залежності від низки умов:

- ✓ виду конфлікту інтересів (потенційний або реальний);
- ✓ характеру конфлікту інтересів (постійний або тимчасовий);
- ✓ суб'єкта прийняття рішення про його застосування (безпосередній керівник та/або керівник відповідного органу, підприємства, установи, організації);
- ✓ наявності (відсутності) альтернативних заходів врегулювання; наявності (відсутності) згоди особи на застосування заходу.

1) Усунення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті (стаття 30 Закону) здійснюється:

при наявності реального чи потенційного конфлікту інтересів;

якщо конфлікт інтересів не має постійного характеру;

за рішенням керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації або відповідного структурного підрозділу, в якому працює особа;

за умови можливості залучення до прийняття такого рішення або вчинення відповідних дій іншим працівником відповідного органу, підприємства, установи, організації.

Застосування цього заходу (як і усіх інших), виходячи зі змісту положень Закону, можливе лише за наявності сукупності всіх перелічених в ньому умов.

Якщо будь-яка з умов відсутня - конкретний захід врегулювання конфлікту інтересів застосовувати не можна. Наприклад, якщо в органі, на підприємстві, в установі чи організації не буде знайдено працівника,

якого можна залучити до прийняття рішення чи вчинення відповідної дії, то цей вид заходу не може бути застосований.

Крім того, цей захід є одним з двох (другим є здійснення повноважень під зовнішнім контролем), який Закон визначає можливим застосовувати у випадках, коли конфлікт інтересів не має постійного характеру.

При застосуванні цього заходу залучення до прийняття рішення або вчинення відповідних дій інших працівників, як і усунення працівника відповідного органу, підприємства, установи, організації здійснюється за рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації або відповідного структурного підрозділу, в якому працює особа.

При цьому, це не означає альтернативності суб'єкта прийняття відповідного рішення. Йдеться про те, що рішення про застосування цього заходу повинно прийматися керівником відповідного рівня з урахуванням підпорядкованості конкретного працівника.

2) Обмеження доступу особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або прирівняної до неї особи до певної інформації (стаття 31 Закону) здійснюється:

при наявності реального чи потенційного конфлікту інтересів, пов'язаного із таким доступом;

якщо конфлікт інтересів має постійний характер;

за рішенням керівника органу підприємства, установи, організації або відповідного структурного підрозділу, в якому працює особа;

за можливості продовження належного виконання особою повноважень на посаді за умови такого обмеження;

за можливості доручення роботи з відповідною інформацією іншому працівнику органу, підприємства, установи, організації.

Специфіка даного заходу зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів полягає в тому, що його можна застосувати у випадку, коли робота особи постійно пов'язана із певним одним і тим самими видом інформації. При цьому така особа має приватний інтерес щодо цієї інформації, що створює загрозу її витоку або може призвести до ухвалення упереджених рішень.

3) Перегляд обсягу службових повноважень особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи (стаття 32 Закону) здійснюється:

- при наявності реального чи потенційного конфлікту інтересів;
- якщо конфлікт інтересів має постійний характер, пов'язаний з конкретним повноваженням особи;
- за рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації або відповідного структурного підрозділу, в якому працює особа;
- за можливості продовження належного виконання нею службових завдань у разі такого перегляду і можливості наділення відповідними повноваженнями іншого працівника.

4) Службові повноваження здійснюються особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняною до неї особою під зовнішнім контролем (стаття 33 Закону):

- при наявності реального чи потенційного конфлікту інтересів;
- якщо конфлікт інтересів має постійний або тимчасовий характер;
- за рішенням керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації або відповідного структурного підрозділу, в якому працює особа;
- якщо усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті або обмеження її доступу до інформації чи перегляд її повноважень є неможливим;
- якщо відсутні підстави для її переведення на іншу посаду або звільнення.

При цьому, Закон визначає форми зовнішнього контролю, які повинні чітко вказуватись керівником у рішенні про обрання цього виду заходу (частина друга, третя статті 33 Закону):

- перевірка працівником, визначеним керівником органу, підприємства, установи, організації, стану та результатів виконання особою завдання, вчинення нею дій, змісту рішень чи проектів рішень, що приймаються або розробляються особою або відповідним колегіальним органом з питань, пов'язаних із предметом конфлікту інтересів;
- виконання особою завдання, вчинення нею дій, розгляд справ, підготовка та прийняття нею рішень у присутності визначеного керівником органу працівника.

Необхідно зауважити, що цей захід вимагає від керівника не просто визначитись із можливістю його здійснення, а й встановлює обов'язок чітко визначити форму зовнішнього контролю та суб'єкта, що на практиці означає, необхідність ретельного відбору особи, яка його здійснюватиме.

5) Переведення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або прирівняної до неї особи на іншу посаду (стаття 34 Закону) здійснюється:

- при наявності реального чи потенційного конфлікту інтересів; за рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації; якщо конфлікт інтересів має

постійний характер; якщо не може бути врегульований шляхом усунення такої особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті, обмеження її доступу до інформації, перегляду її повноважень та функцій, позбавлення приватного інтересу;

- за наявності вакантної посади, яка за своїми характеристиками відповідає особистим та професійним якостям особи;
- за наявності згоди на переведення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи.

6) Звільнення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи з займаної посади у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів здійснюється:

- при наявності реального чи потенційного конфлікту інтересів;
- якщо конфлікт інтересів має постійний характер;
- не може бути врегульований в будь-який інший спосіб, в тому числі через відсутність згоди на переведення або на позбавлення приватного інтересу.

Трапляються випадки, коли безпосередній керівник або керівник органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади особи, якому стало відомо про конфлікт інтересів підлеглої йому особи, замість того, щоб вживати передбачені законом заходи врегулювання конфлікту інтересів, обмежується лише тим, що дає вказівку підлеглій особі самостійно врегулювати свій конфлікт інтересів.

Це є невірним, оскільки, не зважаючи на можливість особи самостійно врегулювати конфлікт інтересів, Закон в першу чергу покладає обов'язок щодо врегулювання конфлікту інтересів на безпосереднього керівника (керівника органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади особи).

Також часто керівник, приймаючи рішення про врегулювання конфлікту інтересів шляхом переведення на іншу посаду або звільнення, фактично переводить на іншу посаду або звільняють не ту особу, у якої виник конфлікт інтересів (як того вимагає Закон), а особу, у зв'язку зі спільною роботою з якою у першої особи виник конфлікт інтересів.

Це здебільшого стосується випадків, коли конфлікт інтересів виникає у зв'язку з роботою близьких осіб, які працюють у прямому підпорядкуванні.

Так, наприклад, два рідних брати працювали на одному з державних підприємств, при цьому молодший брат займав посаду у підрозділі, який очолював його старший брат. На тому ж підприємстві, але в іншому підрозділі за таких саме умов працювали батько (на посаді керівника) та син, який був у підпорядкуванні у батька. З метою врегулювання конфлікту інтересів у старшого брата - в першому випадку, і у батька - в другому випадку, керівником підприємства був виданий наказ про переведення на іншу посаду в інший підрозділ молодшого брата (1 випадок) і про звільнення сина (2 випадок).

Не зважаючи на те, що у зв'язку із вжитими заходами конфлікт інтересів вже не існує, вищевказаний спосіб, у який було досягнуто такого результату, є неприйнятним, оскільки не відповідає Закону, а звільнення та переведення, як способи врегулювання конфлікту інтересів, як і інші способи врегулювання конфлікту інтересів, можуть застосовуватись виключно до особи, у якої наявний конфлікт інтересів.

1.1.4. Запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав.

Одним зі способів запобігання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування,

посадових осіб юридичних осіб публічного права та осіб, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку (пункт 1, підпункт "а" пункту 2 частини першої статті 3 Закону), Законом визначено передачу в управління підприємств та корпоративних прав, належних таким особам.

Так, згідно з вимогами статті 36 Закону зазначені особи зобов'язані протягом 30 днів після призначення (обрання) на посаду передати в управління іншій особі (крім членів своєї сім'ї) належні їм підприємства та корпоративні права.

Факт набуття корпоративних прав вже після призначення (обрання) на посаду може свідчити про наявність приватного інтересу у сфері, в якій особа виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень, що у сукупності утворюватиме потенційний конфлікт інтересів.

Наприклад, особа, бувши керівником державного підприємства, яке здійснює продаж ліків, виступає засновником товариства з обмеженою відповідальністю, яке також здійснює продаж ліків. Обов'язком особи, як керівника державного підприємства, є забезпечення позитивних результатів та ефективної фінансової діяльності підприємства, в ході здійснення своїх посадових обов'язків вона має право укладати контракти та здійснює пошук нових вигідних ринків збуту для продукції державного підприємства. Водночас у особи наявний потенційний конфлікт інтересів, оскільки товариство з обмеженою відповідальністю та державне підприємство виступають конкурентами на ринку надання однорідних товарів та послуг, під час пошуку ринків збуту.

А тому, з урахуванням вимог пунктів 1, 4 частини першої статті 28 Закону (особа зобов'язана вживати заходів щодо недопущення виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів, вжити заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів) необхідними й достатніми діями у разі набуття корпоративних прав вже після призначення (обрання) на посаду може бути передання в управління іншій особі (крім членів своєї сім'ї) належних підприємства та корпоративних прав на умовах статті 36 Закону.

Підприємство - самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому Господарським кодексом України та іншими законами (стаття 62 Господарського кодексу України).

Корпоративними правами є права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами (стаття 167 Господарського кодексу України).

Таким чином обставиною, з якою закон пов'язує наявність в особи корпоративних прав, є визначення частки такої особи в статутному капіталі, у зв'язку із чим перебування господарської організації в процесі припинення не позбавляє особу корпоративних прав, зокрема, права на отримання активів у разі ліквідації та права управління, оскільки учасники господарської організації можуть прийняте рішення про скасування рішення

про припинення юридичної особи, яке, згідно з частиною десятою статті 17 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань", підлягає державній реєстрації.

Загальний порядок передачі належних особі підприємств та/або корпоративних прав визначений статтею 36 Закону і передбачає необхідність дотримання таких вимог:

- передача має бути здійснена протягом 30 днів після призначення (обрання) на посаду;
- забороняється передавати в управління підприємства та корпоративні права на користь членів своєї сім'ї, а також укладати відповідні договори із суб'єктами підприємницької діяльності, торговцями цінними паперами та компаніями з управління активами, в яких працюють члени сім'ї;
- передача підприємств, які за способом утворення (заснування) та формування статутного капіталу є унітарними, здійснюється шляхом укладення договору управління майном із суб'єктом підприємницької діяльності.

При обрахуванні строку передачі належних особі підприємств та/або корпоративних прав слід брати до уваги загальні правила обчислення строків, встановлені статтями 253, 254 ЦК.

Таким чином, перебіг строку передачі починається з наступного календарного дня після призначення (обрання) особи на посаду. Якщо ж останній день строку припадає на вихідний, святковий або інший неробочий день, днем закінчення строку є перший за ним робочий день.

Під членами сім'ї осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також посадових осіб юридичних осіб публічного права слід розуміти осіб, які перебувають у шлюбі (чоловік/дружина), незалежно від їх спільного проживання.

У випадку ж наявності сукупності таких ознак як спільне проживання, пов'язаність спільним побутом та наявність взаємних прав та обов'язків, членами сім'ї слід вважати також і дітей (у тому числі повнолітніх), батьків, осіб, які перебувають під опікою і піклуванням, а також будь-яких інших осіб, у тому числі тих, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних).

Способами передачі належних корпоративних прав можуть бути:

- укладення договору управління майном із суб'єктом підприємницької діяльності (крім договору управління цінними паперами та іншими фінансовими інструментами);
- укладення договору про управління цінними паперами, іншими фінансовими інструментами та грошовими коштами, призначеними для інвестування в цінні папери та інші фінансові інструменти, з торговцем цінними паперами, який має ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на провадження діяльності з управління цінними паперами;
- укладення договору про створення венчурного пайового інвестиційного фонду для управління переданими корпоративними правами з компанією з управління активами, яка має ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на провадження діяльності з управління активами.

Передача корпоративних прав як оплата вартості цінних паперів венчурного пайового інвестиційного фонду здійснюється після реєстрації Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку випуску цінних паперів такого інституту спільного інвестування.

Порядок укладення та загальні вимоги до договору управління майном як способу передачі в управління підприємств та/або корпоративних прав визначені главою 70 "Управління майном" ЦК.

Згідно з частиною першою статті 1030 ЦК предметом договору управління майном можуть бути підприємство як єдиний майновий комплекс, нерухома річ, цінні папери, майнові права та інше майно.

В одноденний термін після передачі в управління належних особі підприємств та/або корпоративних прав вона зобов'язана письмово повідомити про це Національне агентство із наданням нотаріально засвідченої копії укладеного договору (частина п'ята статті 36 Закону).

У такому повідомленні рекомендується зазначати наступні відомості:

- прізвище, ім'я та по батькові особи, яка передала в управління належні їй підприємства та/або корпоративні права;
- посада, на яку призначено (обрано) особу, у зв'язку з чим здійснено передачу в управління належних їй підприємств та/або корпоративних прав;
- дата призначення (обрання) на посаду;
- дата передачі підприємств та/або корпоративних прав в управління;
- дата повідомлення Національного агентства про передачу підприємств та/або корпоративних прав в управління;
- найменування переданого в управління підприємства, його організаційно-правова форма, код Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України, частка у статутному (складеному) капіталі підприємства, у грошовому та відсотковому вираженні, а у випадку, якщо це цінні папери (у тому числі акції, облігації, чеки, сертифікати, векселі)- відомості стосовно виду цінного папера, його емітента, дати набуття цінних паперів у власність, кількості та номінальної вартості цінних паперів;
- спосіб передачі підприємств та/або корпоративних прав в управління;
- прізвище, ім'я та по батькові, реєстраційний номер облікової картки платника податків (серія та номер паспорта громадянина України, якщо особа через свої релігійні переконання відмовилася від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків) особи, в управління якій передано підприємства та/або корпоративні права або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців.

При визначенні дати повідомлення про передачу підприємств та/або корпоративних прав в управління, як і у випадку зі строком передачі належних особі підприємств та/або корпоративних прав, слід брати до уваги положення статей 253, 254 ЦК.

Таким чином, під одноденним строком повідомлення слід розуміти день наступний за днем, коли особа передала належні їй підприємства та/або корпоративні права в управління. Якщо ж цей день припадає на вихідний, святковий або інший неробочий день, цим днем слід вважати перший за ним робочий день.

Письмові заяви та повідомлення, здані до установи зв'язку або до скриньки для вхідної кореспонденції Національного агентства до закінчення останнього дня строку, вважаються такими, що здані своєчасно.

До повідомлення обов'язково додається нотаріально засвідчена копія укладеного договору.

Також до повідомлення рекомендується додавати:

- належним чином завірену копію наказу про призначення (рішення про обрання) на посаду;

належним чином завірену копію установчих документів чи документів, що підтверджують наявність корпоративних прав.

Варто звернути увагу, що вимога щодо передачі підприємств та корпоративних прав стосується і власників акцій, так відповідно до частини першої статті 20 Закону України "Про акціонерні товариства" акція товариства посвідчує корпоративні права акціонера щодо цього акціонерного товариства.

1.2. Окремі види обмежень, пов'язаних із конфліктом інтересів.

1.2.1. Обмеження щодо одержання подарунків.

Відповідно до частини першої статті 23 Закону особам, зазначеним у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону, забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб:

- у зв'язку зі здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;
- якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи. При цьому не має значення сам характер підпорядкування: безпосередній чи опосередкований.

Відповідно до частини другої статті 23 Закону особам, зазначеним у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону, дозволено приймати подарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, крім випадків, передбачених частиною першою статті 23 Закону, якщо вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки.

Обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, які: даруються близькими особами;

одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

Отже, особам, зазначеним у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону, забороняється одержувати подарунки:

- ✓ вартість яких перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово (крім подарунків, які даруються близькими особами чи є загальнодоступними знижками на товари, послуги, загальнодоступними виграшами, призами, преміями, бонусами);
- ✓ вартість яких, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, перевищує два прожиткові мінімуми, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки (крім подарунків, які даруються близькими особами чи є загальнодоступними знижками на товари, послуги, загальнодоступними виграшами, призами, преміями, бонусами);
- ✓ від осіб, які перебувають у підпорядкуванні, та/або у зв'язку зі здійсненням діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування - незалежно від вартості подарунку.

Враховуючи наведені норми Закону особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону, можуть отримати подарунка виключно у разі:

- ✓ якщо подарунок дарується близькою особою незалежно від його вартості (тобто від осіб, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у т.ч. осіб, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі, а також -

незалежно від зазначених умов - чоловіка, дружини, батька, матері, вітчима, мачухи, сина, дочки, пасинка, падчерки, рідного брата, рідної сестри, діда, баби, прадіда, прабаби, внука, внучки, правнука, правнучки, зятя, невістки, тестя, тещі, свекра, свекрухи, усиновлювача чи усиновленого, опікуна чи піклувальника, особи, яка перебуває під опікою або піклуванням) якщо подарунок дарується одноразово не близькою особою, то його вартість не має перевищувати один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка;

- ✓ якщо подарунки даруються неодноразово не близькою особою, то їх сукупна вартість не має перевищувати двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки.

Відповідно до пункту 7 частини першої статті 46 Закону відомості щодо подарунка зазначаються в декларації лише у разі, якщо його вартість перевищує 5 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року, а для подарунків у вигляді грошових коштів - якщо розмір таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, перевищує 5 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року.

У разі якщо розмір отриманого з дотриманням вимог статті 23 Закону подарунку перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня відповідного року, то отримання такого подарунку вважається суттєвими змінами у майновому стані суб'єкта декларування. Враховуючи викладене, протягом 10 днів з моменту отримання такого подарунку має бути подана декларація про суттєві зміни в майновому стані..

Потрібно зазначити, що рішення, прийняте особою, стосовно якої існують спеціальні обмеження щодо одержання подарунків, на користь особи, від якої вона чи її близькі особи отримали подарунок, вважаються такими, що прийняті в умовах конфлікту інтересів, і на ці рішення розповсюджуються положення статті 67 Закону.

Практика службової діяльності потребує визначення та розуміння правил поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняні до них осіб, у ситуаціях отримання чи пропозиції отримання неправомірного подарунка.

У таких випадках слід керуватися положеннями статті 24 Закону, яка визначає в комплексі правила, спрямовані на запобігання одержання неправомірної вигоди або подарунка.

Насамперед необхідно чітко визначитись, чи належить подарунок до "неправомірних". Для цього варто використовувати положення щодо прийнятності подарунка, які вже були розглянуті вище.

У разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка, не зважаючи на приватні інтереси, особи, на яких поширюються обмеження щодо використання службового становища та щодо одержання подарунків, невідкладно вживають таких заходів:

- ✓ відмовитися від пропозиції;
- ✓ за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію;
- ✓ залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з-поміж співробітників;
- ✓ письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

Якщо особа, на яку поширюються обмеження щодо використання службового становища та щодо одержання подарунків, виявила у своєму службовому приміщенні чи

отримала майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, вона зобов'язана невідкладно, але не пізніше одного робочого дня, письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації.

Про виявлення майна, що може бути неправомірною вигодою, або подарунка складається акт, який підписується особою, яка виявила неправомірну вигоду або подарунок, та її безпосереднім керівником або керівником відповідного органу, підприємства, установи, організації.

У разі якщо майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок виявляє особа, яка є керівником органу, підприємства, установи, організації, акт про виявлення майна, що може бути неправомірною вигодою, або подарунка підписує ця особа та особа, уповноважена на виконання обов'язків керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації у разі його відсутності.

Предмети неправомірної вигоди, а також одержані чи виявлені подарунки зберігаються в органі до їх передачі спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції.

Якщо особа, на яку поширюються обмеження щодо використання службового становища та щодо одержання подарунків, виявила за місцем свого проживання або під час її перебування у громадських місцях, чи отримала майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, вона зобов'язана невідкладно повідомити про це правоохоронні органи.

1.2.2. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності.

Обмеження щодо сумісництва та суміщення визначені статтею 25 Закону, поширюються на осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (пункт 1 частини першої статті 3 Закону), крім депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі), присяжних (частина друга статті 25 Закону), та полягає у забороні:

- ❖ займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики зі спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України;
- ❖ входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України.

Слід відзначити, що за порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності статтею 172-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлено відповідальність у вигляді штрафу та конфіскації отриманого доходу чи винагороди. У разі повторного вчинення особою зазначених правопорушень протягом року після застосування адміністративного стягнення, передбачена відповідальність у вигляді штрафу, конфіскації отриманого доходу чи винагороди та позбавлення права обіймати посади або займатися певною діяльністю строком на один рік.

Заборона займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю.

Сутність вказаного обмеження полягає в тому, що особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, отримуючи заробітну плату із бюджетних коштів, не може займатися будь-яким іншим активним видом діяльності, спрямованим на отримання доходу і не пов'язаним з виконанням такою особою своїх службових обов'язків (крім зазначених у законі виключень), що є однією з гарантій її неупередженості.

Закон робить виключення з вказаного обмеження, і вказує що воно не поширюється на викладацьку, наукову і творчу діяльності, медичну практику, інструкторську та суддівську практику зі спорту.

Викладацька діяльність

Викладацька діяльність - діяльність, яка спрямована на формування знань, інших компетентностей, світогляду, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, емоційно-вольових та/або фізичних якостей здобувачів освіти (лекція, семінар, тренінг, курси, майстер-клас, вебінар тощо), та яка провадиться педагогічним (науково-педагогічним) працівником, самозайнятою особою (крім осіб, яким така форма викладацької діяльності заборонена законом) або іншою фізичною особою на основі відповідного трудового або цивільно-правового договору.

Наприклад, суб'єкта, на якого поширюються вимоги Закону, зараховано до штату викладачів вищого навчального закладу, де він викладає за сумісництвом на кафедрі згідно з визначеним навчальним навантаженням з урахуванням встановлених до порядку сумісництва вимог. У вказаній ситуації суб'єктом дотримуються встановлені Законом обмеження.

Наприклад, суб'єкт, на якого поширюються вимоги Закону, надає послуги з проведення профілактичних заходів, читання лекцій, надання методичної допомоги з охорони праці та пожежній безпеці товариству з обмеженою відповідальністю, в результаті чого отримав дохід в розмірі 5 000,00 грн. У вказаній ситуації суб'єктом порушено встановлені Законом обмеження.

Наукова діяльність

Відповідно до положень Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" науковою діяльністю є інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження (пункт 12 частини першої статті 1 Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність").

При цьому фундаментальними науковими дослідженнями є теоретичні та експериментальні наукові дослідження, спрямовані на одержання нових знань про закономірності організації та розвитку природи, суспільства, людини, їх взаємозв'язків. Результатом фундаментальних наукових досліджень є гіпотези, теорії, нові методи пізнання, відкриття законів природи, невідомих раніше явищ і властивостей матерії, виявлення закономірностей розвитку суспільства тощо, які не орієнтовані на безпосереднє практичне використання у сфері економіки (пункт 33 частини першої статті 1 Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність").

У свою чергу прикладними науковими дослідженнями є теоретичні та експериментальні наукові дослідження, спрямовані на одержання і використання нових знань для практичних цілей. Результатом прикладних наукових досліджень є нові знання, призначені для створення нових або вдосконалення наявних матеріалів, продуктів, пристроїв, методів, систем, технологій, конкретні пропозиції щодо виконання актуальних науково-технічних та суспільних завдань (пункт 30 частини першої статті 1 Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність").

Таким чином результатом наукової діяльності є одержання якісно нових знань, у зв'язку із чим не може вважатися науковою діяльністю, наприклад, надання послуг технологічного консалтингу, оскільки результатом таких послуг є застосування вже наявного знання і досвіду однієї особи (консультанта) для вирішення завдань, що постають у діяльності іншої особи (замовника послуг).

Перелік суб'єктів наукової та науково-технічної діяльності наводиться у статті 4 вказаного Закону. Такими суб'єктами, зокрема, є наукові працівники, науково-педагогічні працівники, аспіранти, ад'юнкти й докторанти, інші вчені, наукові установи, університети, академії, інститути, музеї, інші юридичні особи незалежно від форми власності, що мають відповідні наукові підрозділи, та громадські наукові організації.

Творча діяльність

З приводу визначення терміну "творча діяльність" слід зазначити, що згідно з підпунктом 21 частини першої статті 1 Закону України "Про культуру" та абзацом четвертим статті 1 Закону України "Про професійних творчих працівників та творчі спілки" творча діяльність - це індивідуальна чи колективна творчість, результатом якої є створення або інтерпретація творів, що мають культурну цінність.

Медична практика

У законодавстві про охорону здоров'я термін "медична практика" визначається в Ліцензійних умовах провадження господарської діяльності з медичної практики, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України, відповідно до якого - це вид господарської діяльності у сфері охорони здоров'я, який провадиться закладами охорони здоров'я та фізичними особами - підприємцями, які відповідають єдиним кваліфікаційним вимогам, з метою надання видів медичної допомоги, визначених законом, та медичного обслуговування. Однак, слід брати до уваги, що вказаний термін передбачений саме для застосування до господарської діяльності у відповідній сфері.

Водночас, у контексті антикорупційного законодавства йдеться не про господарську чи підприємницьку діяльність зі здійснення медичної практики, а про можливість зайняття такою практикою в державних, комунальних чи приватних закладах охорони здоров'я.

Інструкторська та суддівська практика зі спорту

У законодавстві України відсутні визначення поняття "інструкторська та суддівська практика зі спорту". Ці питання потребують додаткового законодавчого врегулювання. Проте аналіз відповідних термінів вказує на те, що вказані види практики тісно пов'язані зі спортивно-тренувальною діяльністю. Так, у частині 1 статті 41 Закону України "Про фізичну культуру і спорт", вказано, що спортивні судді - це фізичні особи, які пройшли спеціальну підготовку та отримали відповідну кваліфікаційну категорію та уповноважені забезпечувати дотримання правил спортивних змагань, положень (регламентів) про змагання, а також забезпечувати достовірність зафіксованих результатів.

При застосуванні обмеження в частині зайняття підприємницькою діяльністю варто керуватися наведеним у статті 42 Господарського кодексу України визначенням підприємництва як самостійної, ініціативної, систематичної, на власний ризик господарської діяльності, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Заборона входити до складу виконавчих чи контрольних органів підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку.

Сутність вказаного обмеження полягає в тому, що особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не може входити до складу

правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку, а сам факт такого входження, навіть без активної поведінки особи (як у випадку заборони займатися іншою оплачуваною діяльністю), є порушенням вимог Закону.

При цьому хоча Закон прямо не забороняє входити до складу загальних зборів підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку, проте з урахуванням передбаченого статтею 36 Закону обов'язку щодо передачі в управління корпоративних прав у випадку призначення на посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, реалізація особою як членом загальних зборів підприємства права на управління підприємством має здійснюватися через уповноважену особу, якій передано в управління відповідне корпоративне право

Тому, відповідальність за зазначене порушення настає за сукупності двох умов:

1) особа входить до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації;

2) організація до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради якої входить особа згідно з установчими документами створена з метою отримання прибутку.

При цьому відповідальність за входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку, настає незалежно від того, чи було отримано дохід таким підприємством чи організацією, а також незалежно від того чи отримала дохід особа від такої діяльності.

1.2.3. Обмеження спільної роботи близьких осіб.

Відповідно до статті 27 Закону особи, зазначені у підпунктах "а", "в" -"з" пункту 1 частини першої статті 3 Закону, не можуть:

мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам.

Пряме підпорядкування (абзац третій частини першої статті 1 Закону) -відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника, в тому числі через вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень тощо, контролю за їх виконанням.

Такі відносини між підлеглою особою та її керівником з огляду на визначення, що у статті 1 Закону розкривають зміст поняття "потенційний конфлікт інтересів", зумовлюють виникнення потенційного конфлікту інтересів у особи, яка має у прямому підпорядкуванні близьку особу, та може призвести надалі до виникнення реального конфлікту інтересів.

При цьому у разі невиконання обмежень та зобов'язань, передбачених пунктами 2, 4 частини першої, частинами другою, п'ятою статті 28, частиною другою статті 27 Закону особа, яка має у прямому підпорядкуванні близьку особу, порушує вимоги Закону.

Згадані обмеження не поширюються на: народних засідателів і присяжних;

близьких осіб, які прямо підпорядковані один одному у зв'язку з набуттям одним з них статусу виборної особи;

осіб, які працюють у сільських населених пунктах (крім тих, що є районними центрами), а також гірських населених пунктах.

В залежності від обставин виникнення прямого підпорядкування близьких осіб Законом визначаються і спеціальні превентивні механізми.

Так, особи, які претендують на зайняття посад, зазначених у підпунктах "а", "в"-"з" пункту 1 частини першої статті 3 Закону, зобов'язані повідомити керівництво органу, на посаду в якому вони претендують, про близьких їм осіб які вже працюють у цьому органі.

При цьому таке повідомлення має здійснюється стосовно всіх близьких осіб, які працюють в органі, незалежно від того, яку посаду вони займають (у т.ч. якщо призначення на посаду не призведе до відносин безпосереднього підпорядкування).

Водночас, оскільки поняття "пряме підпорядкування" охоплює повноваження щодо прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень (у т.ч. участь у вирішенні таких питань) тощо, у повідомленні рекомендується зазначати також про близьких осіб, які працюють в органі вищого (нижчого) рівня до органу, в який працевлаштовується особа. Зазначене дозволить також вчасно запобігти виникненню конфлікту інтересів, обумовленому спільною роботою близьких осіб. У випадку виникнення відносини прямого підпорядкування, коли обидва працівники вже працюють в органі (наприклад, у випадку призначення однієї з близьких осіб на вищу посаду або у випадку обрання однієї з близьких осіб на виборну керівну посаду, в той час як інша близька особа вже працює на іншій невиборній посаді в цьому ж органі) Законом близьким особам надається п'ятнадцятиденний строк для самостійного усунення відносин прямого підпорядкування.

Якщо в зазначений строк ці обставини добровільно не усунуто, відповідні особи або близькі їм особи в місячний строк з моменту виникнення обставин підлягають переведенню в установленому порядку на іншу посаду, що виключає пряме підпорядкування.

У разі неможливості такого переведення особа, яка перебуває у підпорядкуванні, підлягає звільненню із займаної посади.

Відповідна підстава звільнення окремо передбачена в Кодексі законів про працю України (пункт 4 частини першої статті 41).

Слід звернути увагу, що при врегулюванні ситуації прямого підпорядкування близьких осіб, переведення може бути застосоване як до тієї особи, яка перебуває у прямому підпорядкуванні, так і до тієї особи, у якої в прямому підпорядкуванні перебуває близька особа.

Натомість у разі неможливості переведення звільненню підлягає особа, яка перебуває в підпорядкуванні.

У разі ж, якщо пряме підпорядкування утворює потенційний або реальний конфлікт інтересів (у т.ч. у осіб, на яких не поширюються вимоги статті 27 Закону), який має постійний характер, і такий конфлікт інтересів не може бути врегульований в один зі способів, визначених частиною другою статті 29, статтями 30 - 32 Закону, врегулювання ситуації прямого підпорядкування має бути здійснено на підставі частини першої статті 34 Закону шляхом переведення на іншу посади особи, в діях якої наявний конфлікт інтересів (тобто, особи, яка займає вищу посаду).

У разі відсутності згоди такої особи на переведення на іншу посаду до неї застосовується такий захід врегулювання конфлікту інтересів як звільнення.

1.4. Відповідальність за вчинення дій, прийняття рішень в умовах конфлікту інтересів. Усунення наслідків вчинення дій, прийняття рішень в умовах конфлікту інтересів.

Загальні засади відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення визначено у частині першій статті 65 Закону, якою передбачено, що за вчинення їх осіб, зазначених у частині першій статті 3 цього Закону, притягають до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку.

При цьому, за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів встановлено такі види відповідальності:

дисциплінарну відповідальність за:

✓ неповідомлення про потенційний конфлікт інтересів (може застосовуватися в залежності від конкретних обставин вчинення проступку та ступені вини особи);

✓ неповідомлення про реальний конфлікт інтересів та/або вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів, за умови, що судом на особу не накладено стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, пов'язаними з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності (застосовується обов'язково) (ч.2 статті 65 Закону).

цивільно-правову відповідальність за:

✓ вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів (відшкодування матеріальної та/або моральної шкоди відповідно до Цивільного кодексу України).

адміністративну відповідальність за:

✓ неповідомлення особою у встановлених законом випадках та порядку про наявність у неї реального конфлікту інтересів (штраф, а в разі застосування положень частини п'ятої статті 30 КУпАП, то додатково із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю) (ч.1 статті 172-7 КУпАП);

✓ вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів (штраф, а в разі застосування положень частини п'ятої статті 30 КУпАП, то додатково із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю) (ч.2. статті 172-7 КУпАП);

✓ за будь-яку із вищевказаних дій, вчинену особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення(штраф з (обов'язковим) позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю) (ч.3.статті 172-7 КУпАП).

В аспекті кримінальної відповідальності за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів важливо пам'ятати, що у випадках, коли приватний інтерес фактично призвів до прийняття правомірних або неправомірних рішень, а так само до вчинення правомірних чи неправомірних діянь, вони можуть розглядатися з точки зору наявності ознак таких корупційних злочинів як "Зловживання службовим становищем" (стаття 364 Кримінального кодексу України), "Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою" (стаття 368 Кримінального кодексу України) тощо, а не лише як "конфлікт інтересів".

Нормативно-правові акти, рішення, видані (прийняті) з порушенням вимог Закону України, підлягають скасуванню або можуть бути визнані незаконними в судовому порядку за заявою будь-якої зацікавленої особи, а також прокурора, органу державної влади, органу місцевого самоврядування. Правочин, укладений внаслідок порушення вимог Закону, може бути визнаний судом недійсним.

Збитки, шкода, завдані державі внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, підлягають відшкодуванню особою, яка вчинила відповідне правопорушення, в установленому законом порядку.

Громадяни, а також підприємства, установи, організації, права яких порушено внаслідок вчинення корупційного правопорушення, мають право за кошти державного бюджету на:

- ❖ відновлення порушених прав;
- ❖ відшкодування завданих збитків;
- ❖ відшкодування завданої моральної шкоди;
- ❖ відшкодування завданої майнової шкоди.

Держава, орган місцевого самоврядування, які відшкодували шкоду, збитки, мають право зворотної вимоги до особи, діями (бездіяльністю) якої було безпосередньо завдано збитків, шкоди, у розмірі виплаченого відшкодування.

Крім того, кошти та інше майно, одержані внаслідок вчинення корупційного правопорушення, підлягають конфіскації або спеціальній конфіскації за рішенням суду в установленому законом порядку.